

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winst oogmerk

Versijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redaktie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen.

Plechtige openingszitting van zaterdag 9 oktober 1971.

« CENSUR EN GOEDE ZEDEN »

Rede uitgesproken door Mr. Leo DREESSEN.

Censuur is een lelijk woord, misschien wel een van de lelijkste. Censuur dekt een begrip, even verfoeilijk als ondemokratisch. Censuur staat in alle grondwetten en verklaringen over de rechten van de mens met rode letters geschreven : nooit zal ze worden ingevoerd, verpletterd als ze ligt onder de vrijheid van drukpers, van mening en van informatie.

En toch staat diezelfde censuur in het middenpunt van de belangstelling bij tal van polemieken, manifesten en persartikels. Censuur, dan niet alleen begrepen in de enge betekenis van een preventief optreden, om bepaalde vormen van publikatie en kommunikatie op artistiek, literair of ander gebied onmogelijk te maken of te beperken, maar ook begrepen als een geheel van repressieve handelingen post factum.

Een studie over censuur lijkt inderdaad onuitputtelijk. De plaats waar ze zich voordoet, het medium waarop ze wordt toegepast, de tijd waarin ze wordt bedreven, de motieven waarop ze is gesteund, de personen en machten die ze uitoefenen, zijn immers oneindig gevarieerd. Onuitputtelijk ook omdat zij een algemeen menselijk probleem raakt : welke plaats moet nl. worden ingeruimd aan de individuele uitingen in een geordende maatschappij ⁽¹⁾. Hoe verzoent men vrijheid met fatsoen, orde met leugen, macht met democratie.

Dat zedenschennis in het seksueel ongekomplekseerde Zweden niet hetzelfde betekent als in het behoudsgezinde Italië, spreekt vanzelf. Dat het perverseren van de jeugd in het klassieke Frankrijk anders wordt opgevat dan in het vrijgevochten Denemarken, is duidelijk. Dat de status van auteur, journalist en uitgever in landen met een totalitair regime geheel verschilt van deze in westerse democratiën, is al even bekend. Censuur is plaatsgebonden.

De media zijn veelvuldig : teksten, afbeeldingen, films,

toespraken, vergaderingen, toneel, radio en televisie en wat al meer.

De poging van President Lubke om, in aanwezigheid van nonnen en schoolmeisjes op de openbare tribune, de eerder frivole behandeling van prostitutieproblemen in de Duitse Bundestag te voorkomen, was een lachwekkende poging tot censuur ⁽²⁾. Maar het preventieve spreekverbod in België voor de Nederlandse historici Willemsen en Paardekooper stemde méér tot nadenken ⁽³⁾.

Wanneer de regerende overheid alles in het werk stelt om de uitgave te beletten van teksten, die informatie verschaffen welke nog geen daglicht verdraagt, dan is de vrijheid van drukpers rechtstreeks in gevaar. De strijd om de Pentagon-papers ligt nog vers in het geheugen ⁽⁴⁾. Welke overwinning van de echte democratie, toen de andere overheid, de rechterlijke macht, van laag tot hoog, het recht van het volk op informatie onaantastbaar verklaarde.

Art. 98 van onze grondwet, waarborgt de beoordeling door het Assisenhof van beweerde persdelikten. Een ekstra beveiliging van de drukpersvrijheid. Maar teksten sneuvelen dikwijls mee in de censuurmolen, omdat zij toevallig gepubliceerd worden met daarvan onafhankelijke, maar gecensureerde afbeeldingen. Wanneer in feite de tekst werd bedoeld, is er schending van de grondwet.

In Duitsland was die schending flagrant bij een beslag op Der Stern, zeggend wegens de verruwende invloed van een openlijke moord op een Vietkonggevangene, foto die in alle bladen verschenen was, maar waarin ook een scherpe aanval op Lubke te lezen stond ⁽⁵⁾.

Een gewaagd badpak van Jane Russell was eveneens een welgekomen gelegenheid om een vervelend artikel over « Was Kostet Bonn ? » in beslag te nemen ⁽⁶⁾.

Of nog het verspreidingsverbod voor 3 maand, waarvan Der Spiegel het slachtoffer was in Oostenrijk. Een « Frauenperson mit entblößtem Oberkörper in verführeri-

scher Pose» had de Oostenrijkse officiële maat doen overlopen, maar de onthulling in hetzelfde nummer van een onderdanig telegram vanweg Schussnig aan Hitler, dat mochten de Oostenrijkers niet te weten komen (7).

Naast de plaats en de media, is ook de tijd van belang. Toen reeds in augustus 1984 een overgrote meerderheid op het 9e Internationale Kongres van Juristen in Den Haag zich uitsprak voor het straffeloos maken van alle seksuele handelingen tussen toestemmende volwassenen, betekende dit slechts de neerslag van een evoluerend gedragspatroon, waarbij een verdraagzame houding wordt aangenomen tegenover seks, losgemaakt van liefde, huwelijk en voortplanting. Sindsdien is deze maatschappelijke tolerantie zeker toegenomen, ook buiten het eng-seksuele vlak.

Beter dan in de wisselvallige wereldlijke maatschappij zijn deze verschuivingen merkbaar in een instituut dat meer continuïteit heeft vertoond dan welk staatsregime ook: nl. de kerk van Rome. Met het tweede Vatikaans Concilie waait een democratische wind door de autoritaire kerk, zelfs vanuit een linkse hoek: plaatselijke bisschoppen en leken krijgen inspraak, het recht van de staat om produktiemiddelen te bezitten wordt erkend, de planning en kollektivering geaccepteerd, vrij en wetenschappelijk onderzoek wordt niet meer gewantrouwd, de evolutietheorie niet langer smalend ontkend, afschaffing van de sekte. Boekencensuur impliceert erkenning van het recht op vrije informatie (8).

Een van de drijfveren tot censurerend optreden, hoewel de minst belangrijke, is de vormelijkheid, de étiquette.

Sluiting van bordelen in Tokio vóór de Olimpiade, hoewel voordien gereguleerd, illustreert dit. Of nog de Engelse censuur op «Saved» (E. Bond) wegens de relativering van een kindermoord, hoewel de volkerenmoord in Indochina door velen openlijk passief werd aanvaard (9).

Dit censuurmotief is de zorg om een realiteit, met haar normaal getolereerde inbreuken, toch de gewenste façade te geven.

Diepgaander zijn de godsdienstige drijfveren. De censurs trachten hun geloofsgenoten met gezagsargumenten en door uitoefening van intellectuele en sociale druk, te verhinderen kennis te nemen van onortodokse geschriften. We kennen de lotgevallen van de nieuwe Nederlandse katechismus (10).

Een andere groep censuurmotieven is deze die onpersoonlijke instellingen en functies tracht te beschermen, zoals de staat, de militaire macht, het gerecht, de bureaucratie. Het establishment reageert heftig wanneer zijn symbolen worden aangetast. Dit is volkomen begrijpelijk. Maar als staatshoofden niet alleen lichtgeraakte symbolen zijn, maar bovendien over een reële macht beschikken, komt het censuurapparaat des te gemakkelijker op gang.

In Frankrijk vielen op 70 jaar tijd onder de 3e Republiek 3 veroordelingen wegens belediging van het staatshoofd in boeken en artikels, waarvan de tekst moest worden vernietigd, ingekort of gewijzigd. 7 veroordelingen op 14 jaar onder de 4e Republiek, en op 9 jaar tijd onder de 5e Republiek 400 veroordelingen (11).

Zulke censuur onderdrukt opinie-uitingen tegen het geheel van de maatschappelijke orde en tegen de gezagsymbolen van deze orde.

In burgerlijke democratiën kan dit meestal nog niet rechtstreeks, preventief, tenzij met een omweg zoals de intimidaties van het beruchte House Committee on un-American Activities (12), of het Congressional Committee dat een onderzoek instelt naar de Underground Press (13). Het zou een zwarte dag zijn voor Amerika wanneer de zogenaamde «Underground-papers» verboden werden. De lichte obsceniteit zou het officiële motief vormen om de diepgaande politieke opinies preventief te onderdrukken (14).

In andere regimes (de S.U. en de oost-europese staten, China, maar ook in Spanje, Portugal, Griekenland en Zuid-Amerika), wordt detail-kritiek sterk onderdrukt, laat staan principiële aanvallen op het geheel van de maatschappelijke orde.

De Griekse Kolonels verloren echter helemaal het hoofd toen ze Prometeus van Aischylos, De Fenicische Vrouwen en De Smekelingen van Euripides, en Ajax van Sofokles voor opvoering verboden (ik citeer) «wegens de ondermijnende ideeën waarin het Atheens publiek aanvallen op de huidige Griekse samenleving, op de koning of op de religie zou kunnen zien» (15). Wat een kaakslag (of een eresaluut?) voor de Griekse Klassieken; welke smet op een land, waar eens de wieg stond van onze westerse beschaving.

Geheimdoenerij met democratie als motief ter bescherming van de bureaucratie, is tegenstrijdig. Het zou nuttig zijn moest onze westerse beambtenstaat dit voor ogen houden. Maar stilzwijgen voorkomt soms erger kwaad.

Het permanent spreekverbod dat onze minister van Openbare Werken uitvaardigde voor zijn ambtenaren zodat zij een BRT-joernalist niet mochten dokumenteren over de Belgische havenproblemen (16), wordt kwalijk genomen. Maar had deze BRT-joernalist zelf niet de censuur-schaar gehanteerd bij het plak- en knipwerk van interviews over Elektriciteit?

Tenslotte is er de misdaadvoorkomende motivering en vanzelfsprekend het seksuele taboe, als grote hoeksteen van vele censuurmaatregelen.

Om dit al te ongenueanceerde algemeen beeld van de censuur-wereld te besluiten, nog een woord over de censurerende machten, de censurs.

Onder de indruk van de belangrijke rol die politieke pamfletten gespeeld hadden, kwamen de grondwetsartikelen van de 18e en 19e eeuw over de vrijheid van meningsuiting en van drukpers tot stand. Wanneer terzelfdertijd de wetgever gemachtigd werd misdadig gebruik van die vrijheden te beteugelen, kon niemand vermoeden dat bijzondere wetten tot een preventieve censuur zouden leiden. De overheid is inderdaad de belangrijkste censor geworden.

Preventief wordt vooral opgetreden voor films, teater, periodieke bladen, radio en T.V.

De film «Das Wunder der Liebe» liep ongehinderd in Antwerpen van mei tot september 1968; toen het Brussels Parket reden tot optreden dacht te hebben, was die reden plots in Antwerpen ook aanwezig. Na dit alles werd de film echter preventief ingehouden te Oostende (17).

Al te gemakkelijk hanteerden Burgemeesters de slagzin «handhaving der openbare orde» om preventief voorstellingen en vergaderingen te verbieden, in plaats van eerst uit te zien naar positieve maatregelen om grondwettelijk gewaarborgde rechten van vergadering en informatie ongehinderd te laten uitoefenen, ook door een politieke minderheid. Gelukkig komt dit misbruik minder frekwent voor, nu de Raad van State toezicht kan uitoefenen.

Sedert 1936 kan bij ons de uitvoerende macht, zonder tegenspraak, de invoer van buitenlandse publicaties beletten. De tekstschrijvers worden bij voorbaat aan hun natuurlijke rechter, het Hof van Assisen, onttrokken. Of deze publicaties obsceen zijn of niet hoeft door het Openbaar Ministerie, ingeval van overtreding van het invoerverbod, niet te worden bewezen, en kan door de Rechter niet worden geapprecieerd. De Minister van Binnenlandse Zaken deed dit ambtshalve in hun plaats.

In Frankrijk wordt een uitgever, van wie 3 werken verboden werden in de loop van één jaar, onderworpen aan prealabele censuur: hij dient zijn volgend werk eerst aan de Minister van Justitie voor te leggen.

In Duitsland kan een tijdschrift, dat tweemaal per jaar

verschijningsverbod opleep, voor het komende jaar worden verboden. Deze handelwijze druist regelrecht in tegen de respektievelijke Grondwetten.

Wanneer we in dit kort overzicht even de plaats, de media, de tijd, de drijfveren, de wijze en de censoren hebben betiteld, ervaren we ongetwijfeld een complexe problematiek, welke personen en instellingen tegen elkaar in het harnas jaagt. De strijders hanteren weliswaar ongelijke wapens, maar eigenlijk streven ze dikwijls hetzelfde doel na: de bescherming van de menselijke persoon. Voor de eenen wordt die bescherming echter gewaarborgd door de individuele vrijheid, in alle uitingen van de mens, op absolute wijze ongehinderd te eerbiedigen; voor anderen impliceert deze bescherming het opleggen van een gedragspatroon; voor nog anderen betekent ze het voorkomen dat al die uitingen van de mens worden opgedrongen, zodat andermans vrijheid niet in het gedrang wordt gebracht.

Uit dit komplekse geheel moest ik een keuze doen. Ook al durft niet iedereen het bekennen, toch worden wij in onze gedachten en handelingen zeer diep beïnvloed door het seksuele, de lichamelijke; zowel het kind als de volwassene, zowel de jongere als de ouderling. De seksualiteit is van nature in de menselijke bestemming geïntegreerd. Ze is bovendien enkel het voorrecht van de cerebrale mens. Hoe heeft diezelfde mens dat voorrecht gebruikt of misbruikt, hoe kwam hij tot het toetsen van deze hoge waarde aan goede en slechte zeden, hoe moeten de verschillende moraliteitsstrevingen worden geapprecieerd?

Mijn zoektocht naar het antwoord op deze vragen, leidde me naar: censuur en goede zeden.

Op enkele uitzonderingen na, worden in onze westerse wereld de seksuele uitingen van de mens, van de kunstenaar, welke zich tot het publiek richten, gecontroleerd. Het art. 383 van ons strafwetboek heeft zijn gelijken in andere wetgevingen.

Het is verboden liederen, geschriften, afbeeldingen, voorwerpen en zinnebeelden, die strijdig zijn met de goede zeden, tentoon te stellen, te verkopen, te verspreiden, te vervoeren, in voorraad te hebben, te vervaardigen, in te voeren en te propageren. Het zingen, lezen en voordragen van zulke teksten in het openbaar mag evenmin. In één adem worden in dit artikel voornoemde handelingen in verband met het gebruik van enig middel om vruchtafdriving te veroorzaken of contraceptie mogelijk te maken strafbaar gesteld. Tussen meerderjarigen varieert de straf van 8 dagen tot 1 jaar vrijheidsberoving, of kunnen geldboeten van 1.500 tot 30.000 frank worden opgelegd, en kan worden ontzet uit bepaalde burgerlijke rechten, onverminderd de verbeurdverklaring van de in beslag genomen voorwerpen.

Strikt juridisch kan het optreden van de overheid op grond van deze wet niet als censuur worden betiteld. Censuur is in wezen preventief. De strafrechtelijke vervolging en de eventuele veroordeling situeren zich inderdaad post factum.

Praktisch gezien echter voelt de burger zulke overheidsinmenging aan als een ingreep, als een beknotting van de vrije meningsuiting, als een verstoring van al dan niet esthetische strevingen en denkwijzen, als censuur.

Dit wetsartikel is de resultante van een geschiedenis. De geschiedenis van het seksuele probleem of van «het westers antiseksueel syndroom», zoals dr. J. Van Ussel het noemt⁽¹⁸⁾. Deze historiek is boeiend en revelerend.

De griekse kultuur was ongetwijfeld proseksueel. Daarvan getuigen de mythologie, de goden, ter bescherming van het orgasme, de verspreiding en waardering van de homoseksualiteit, de erotische inslag van de volksfeesten, de badhuisgewoonten, de rituele naaktheid in de eredienst, de naaktheid op het toneel, de erotische literatuur⁽¹⁹⁾.

Deze positieve instelling ging gepaard met zelfbeheersing, als onderdeel van een streven naar harmonie.

De Romeinse mentaliteit week nauwelijks af van de Griekse. Na verschillende eeuwen kristendom werd hieraan weinig veranderd. Men herinnere zich de jeugdijaren van St. Augustinus in zijn «Confessiones» en de beschrijving door de Heilige Cesarius van Arles van een stad in het laat-Romeinse rijk.

De zin voor harmonie maakte echter geleidelijk plaats voor een zekere losbandigheid. Daarop volgde in de middeleeuwen een gebod tot diepe inkeer en verloocheining. Het seksuele werd overladen met schuldgevoelens en obsessies, de genieting kreeg de prikkelende bijmaak van het verbodene. Thomas van Aquino gebruikte woorden als: *immunditia*, *macula*, *foeditas*, *turpitude* ⁽²⁰⁾ voor de seksualiteit: bevulling, smet, bezoedeling, schande. De toonbeelden der vroegkristelijke levenswijze trachtten hun lichamelijkeheid tot het uiterste te ontkennen. De seksualiteit werd niet gewaardeerd. De hoogste status in de maatschappij kwam toe aan de celibatairs, de kristelijke wereld was androcentrisch. De moeder van het Jezuskind bleef maagd.

Maar het merkwaardige is, dat er in de middeleeuwen een reëel levenspatroon bestond dat van het officiële kristelijke waardensysteem afweek. Dit tegennatuurlijke systeem had trouwens geen stand kunnen houden zonder dit tegengewicht. Door compensaties als Boccaccio's *Decamerone*, le Roman de la rose, Cent nouvelles nouvelles, kon de rigoureuze groep een strakke lijn opleggen.

De realiteit was inderdaad anders, en ze werd beleefd door de meerderheid van het volk. Ook de geestelijken van laag tot hoog zetten zich met alle gemak over de officiële normen heen. Men maakte geen probleem van de premaritale omgang. Het bordeelwezen werd door de overheid gereguleerd en door de hygiënist als noodzakelijk verdedigd. Masturbatie werd niet als zondig aanzien. De homoseksualiteit noemde men reeds in de 12e eeuw de beroepsziekte van de intellectuelen.

Men was naakt thuis of in het badhuis. De naaktheid werd openlijk gewaardeerd bij feestelijkheden ⁽²¹⁾. De vrouw bekleedde een haast egalitaire plaats met de man. Haar invloed was groot in de politiek, de cultuur en de ekonomie ⁽²²⁾.

Het duurt tot de eerste helft der 16e eeuw, wanneer we in Erasmus' *Colloquia*, een schoolboek met ongetwijfeld ruime verspreiding, de reële toestand van de maatschappij beschreven zien. De stilzwijgende afspraak werd verbroken; het informele werd op schrift gesteld. Reactie bleef dan ook niet uit vanwege het officiële gezag: na tal van polemieken werd het boek op de index geplaatst. Met nadruk moet echter worden beklemtoond dat er geen seksuele maar zuiver dogmatische argumenten werden gebruikt om het boek als ketterij te verbannen. Het is pas in de 19e en de 20ste eeuw dat critici zich ergeren aan het seksuele in 8 van de 64 dialogen ⁽²³⁾.

In de tweede helft van de 16e eeuw begint de grote kentering, die nog steeds haar sporen laat in onze huidige samenleving ⁽²⁴⁾.

De steden die in Westeuropa zijn ontstaan, waren enig in hun soort: ze groepeerden handels- en ambachtsslui, onafhankelijk van de politieke macht. Zij produceerden een nieuw type mens: de burger.

Geleidelijk aan veroverde hij de politieke macht en wordt de maatschappij verburgerlijkt. Bevolkingstoename verwekt een sterkere strijd om het bestaan, stimuleert de concurrentie, veroorzaakt grotere funktieverdeling. Een samenleving waarin iedereen ongeveer alles deed, gaat over naar een gemeenschap met een ruime keuzemogelijkheid van beroepen. Dit betekent dat iedereen ongeveer van iedereen afhankelijk werd. Dit betekent ook dat het individu zijn gedrag moest gaan afstemmen op dat van anderen.

In deze sociale verstrengeling werden etiketteregels geboren. Zij waren de veruitwendiging van de sociale structuren. Een nieuwe welvoegelijkheidskode ontstond. De moderne mens werd meer « beschaafd ». Deze soort beschaving betekende dat hij zijn eerste spontane affekten, opwellingen, driftuitingen en -bevredigingen moest beheersen door aangepaster, rationeler te reageren. De voorwaarden om beter aangepast te zijn aan de nieuwe maatschappij vertaalden zich in ascetische systemen. Voorzichtigheid, soberheid, seksuele onthouding werden waardevol. Schreef ook J.J. Rousseau niet dat geduld oefenen bitter is, maar de vruchten zoet. ⁽²⁵⁾

Tussen de 16de en de 19de eeuw voltrok zich dan ook een proces van verlinnerlijking; dat spanningen veroorzaakte, met als direkt gevolg een abnormale gevoeligheid voor direkte en symbolische aanduidingen. Steeds meer woorden, gebaren en lichaamsdelen werden geladen met erotische spanning. Dit kan bijdragen tot een verfijning van de erotiek. Het kan ook leiden naar een vijandigheid voor het seksuele. Het is deze weg die onze voorouders resoluut insloegen. Een maatschappij die zich ontwikkelt naar een grotere onderdrukking van het seksuele, biedt geen kans voor een kiezend waarden. Zij censureert.

Rond 1860 begint de glorie tijd van de burgerij. Het hoogtepunt van het seksueel probleem is bereikt ⁽²⁶⁾. De evidenties van de 16de eeuw: de grote direktheid van de uiting, de openlijke konfrontatie met zichzelf en de anderen, de bewuste bezinning en besluitvorming, wordt in de 19de eeuw niet meer verdragen. In de overgevoeligheid voor het seksuele zit de burger gevangen. Hij moet zich voortdurend verdedigen. Men vestigt bestendig zijn aandacht op verboden lektuur, verboden gezelschap, verboden stadswijken, verboden lokalen, verboden kledingsstukken, verboden gedachten, verboden aanrakingen, verboden wijzen van zitten en liggen. De behoefte aan een sterke censuur is groot.

De westerse preutsheid, in de 16de eeuw geboren, was in de 19de eeuw volwassen. Zij liet even diepgaande als tragische sporen na.

Vooreerst trad er bij man en vrouw een haast totale desintegratie op van zinnelijkheid, erotiek en liefde. De lichamelijkheid werd verdrongen. De lust, het speelse, het erotische kreeg geen plaats naast de burgerlijke degeelijkheid en de arbeidsmystiek. De liefde mocht nog alleen geestelijk worden beleefd. Door de onkunde van de man verschaalde het seksuele contact ⁽²⁷⁾.

In de tweede plaats: doordat het seksuele werd verdrongen won het enorm aan belangstelling. In feite was het alom tegenwoordig.

Ten slotte nam de schijnheiligheid toe. Voordien onderhield men openlijk een maîtresse, nu moest dit handig geheim blijven. Er was een grote afstand tussen wat men deed en wat men beweerde te doen. Deze dubbele moraal was niet exclusief voor het seksuele: men predikte liefde voor de evenmens, maar men gaf slechts aalmoezen aan de sociale ellende; men sprak over beschaving in Afrika, maar de kolonies waren wingewesten; men schreef « vrouw » met een hoofdletter, maar men bestendigde haar sociale inferioriteit.

Maar dan begint de moeizame herovering van het verloren terrein. De natuur verdraagt geen tirannie. De creatieve zoekende mens herdenkt voortdurend de essentie van zijn bestaan. Kunstenaars wezen dan ook als eersten de weg. Ze werkten therapeutisch, kathartisch. Sommigen riskeerden gevangenisstraf en boeten, allen verloren prestige. Baudelaire, David Herbert Lawrence, Oscar Wilde, André Gide zijn toortsen in de zwarte nacht. De gevestigde orde reageert wanhopig met nog meer censuur, met nog meer maatregelen om de openbare

zedelijkheid te beschermen, met nog meer wetten die de enkeling dwingen te leven volgens het zedelijk patroon van de burger.

Tussen de twee wereldoorlogen kennen we wel de uitgelaten twintiger jaren, met hun groter levensbewustzijn, hun meer opzettelijk genieten, hun grotere levenshaast, typisch na elke oorlog. Maar inmiddels experimenteerde de Russische revolutie ernstig met de vrije liefde, de gemakkelijke echtscheiding, de abortus, de gelijkheid der seksen.

Ook diepgaande studies behandelden vrijmoedig de seksuele impasse. Lindsey, Dora en Bertrand Russell, Huxley, Malinovsky. Hun namen werden symbolen.

Ten slotte voltrekt zich na de tweede wereldoorlog de finale revolutie. Nog vóór de emancipatie van het seksuele is voltooid, kunnen we zeggen dat zij één der merkwaardigste renaissances is van onze geschiedenis ⁽²⁸⁾. Er wordt steeds openlijker erkend dat het seksuele noodzakelijk is voor lichaam en psychisch welzijn van het individu. De seksualiteit wordt steeds beter geïntegreerd in het geheel van de cultuur. Sommige gedragingen en toestanden worden nu eerder esthetisch dan seksueel ervaren ⁽²⁹⁾.

De mens herneemt zijn vrijheid. Tegelijkertijd verkiezen jongeren bewust, zonder druk, de ongehuwde staat, en wordt het huwelijk hoger naar waarde geschat. Tegelijkertijd is er geboorteregeling en een herwaardering voor het kind: i.p.v. een ongeluk te zijn, of een spelbreker, wordt het een gewenst wezen. Het is niet onmogelijk dat, zoals in Zweden, het aantal geboorten stijgt, niet ondanks maar dank zij de ruime verspreiding van de kontraceptie.

De homoseksualiteit evolueerde van perversiteit naar ziekte. Thans dringt het besef door dat eenieder het recht heeft bewust en vrij zijn seksuele uitingswijze te kiezen. De seksuologie wordt een multidisciplinaire wetenschap. De erotische verfijning, de seksuele techniek, de kontraceptie, in sommige landen de abortus, zijn niet langer het stille voorrecht van een financiële elite. De lichamelijke aantrekkelijkheid en de niet-konformistische gedragingen worden gedemokratiseerd en ontvoegd.

Zoals de sociale verstrengeling het seksuele probleem deed ontstaan, zo zal het ook verdwijnen dank zij andere soorten van sociale relaties en van gewijzigde algemene levensomstandigheden. De invloed van de dalende godsdienstzin mag immers niet worden overschat, evenmin als de betrouwbare kontraceptie technieken. We evolueerden sinds de 16de eeuw van een agrarische, over een pre-industriële, naar een industriële maatschappij. De seksuele emancipatie van velen zette in, toen zij gezonder gevoed en hygiënischer verzorgd waren, toen zij minder arm en minder dom werden gehouden, toen er meer tijd vrijkwam na het werk. Door deze wijzigingen veranderde de houding tegenover de lichamelijkheid, de lust, de andere sekse. De moderne mens werd meer wereldzoekend en levensbeamend. Hij durfde zelfstandig te zijn en het geluk ook op deze aarde te zoeken. De herwaardering van het seksuele is een onderdeel, een logisch gevolg van deze algemene verandering ⁽³⁰⁾.

Na inzicht van dit alles, onderscheiden we in censuur op seks 3 fundamenteel verschillende opvattingen: ofwel verdedigt men het huidige systeem, ofwel breekt men het tot op zijn grondvesten af, ofwel neemt men een genuanceerd standpunt in.

De verdedigers van het huidige systeem, de eerste opvatting, (overheidsinmenging zodra de goede zeden publiekelijk geschonden worden) zijn van oordeel, dat zij reeds een genuanceerd standpunt innemen: de vrijheid om binnenskamers met meerderjarigen allerlei soort seks te bedrijven wordt niet aangetast; slechts wanneer het publiek er bij betrokken wordt kan er aanleiding zijn tot optreden; beslissingsbevoegd is dan enkel de onaf-

hankelijke rechterlijke macht, die soeverein oordeelt of er al dan niet zedenschennis werd gepleegd. De nuance lijkt dus dubbel: een sociaal aspekt is noodzakelijk, waarbinnen dan nog de vrije appreciatie door onafhankelijke rechters ⁽³¹⁾.

Deze theorie klinkt humaan en verleidelijk. Hebben de burgers niet het recht om beschermd te worden tegen misbruik van grondwettelijke vrijheden? Wordt de vrijheid van drukpers en van mening niet misbruikt wanneer zij dient tot het propageren van zedeloosheid? Is het indijken van dit misbruik geen taak van algemeen belang, die de staat langs de wetgevende en de rechterlijke macht, in het kader van het algemeen welzijn, moet waarnemen?

Positief antwoorden op deze vragen veronderstelt vooreerst dat diezelfde macht konsekwent is met zichzelf. Het is inderdaad kenmerkend dat de term «goede zeden» uitsluitend op het seksuele slaat. Maar films en T.V.-feuilletons met vechtpartijen, moorden, chantage, ontrouw, alcoholmisbruik, zijn dan toch ook even grote inbreuken op de goede zeden. Hoogstens worden ze voor kinderen verboden. Nooit voor volwassenen. Thanische pornografie! Wreedheid, moord, in dienst van de thriller of van nationalistische en fascistische strevingen ⁽³²⁾.

Het verwondert dan ook niet dat een staatshoofd durft zeggen, zich graag te ontspannen met James-Bond-verhalen, en dat nog nooit een staatsman het riskeerde openlijk te verklaren dat hij voor zijn amusement Fanny Hill of Histoire d'O las ⁽³³⁾. Gekonditioneerd door het verleden is voor de overheid enkel de seksualiteit element van de «goede zeden».

Positief antwoorden op deze vragen veronderstelt ook dat de wetgever weet wat de burgers onder «goede zeden» willen verstaan, en dat, eens zulks omschreven, deze begripsinhoud met de appreciatie van de rechterlijke macht overeenstemt. Zolang dat niet vaststaat schept overheidsinmenging rechtsonzekerheid, willekeur, onrechtvaardigheid.

Welnu, het is onmogelijk te achterhalen wat een gemeenschap onder «goede zeden» wil verstaan, omdat zulk begrip nu eenmaal niet omschrijfbaar is. Het zit niet alleen verankerd in een steeds fluktuierende maatschappij, het dekt ook uitingen van mensen, die de motor van die fluktuaties zijn. Eenieder stelt niet alleen de steeds ruimere opvatting van het seksuele vast, het wordt ook als een goed ervaren.

Deze evolutie komt niet vanzelf op gang. Er moeten stuwende krachten aan het werk zijn, die, eerder dan de anderen, inzien dat het oude keurslijf van taboes en complexen verder moet worden afgelegd. Echte hunstenaars en schrijvers revolteren altijd, om hun positie van onafhankelijk denken te beklemtonen. ⁽³⁴⁾ In tijden van snelle sociale evolutie geven zij bewust meer aanstoot. In tijden van snelle sociale evolutie wordt ook vlugger aanstoot genomen door diegenen die angst hebben voor het geschreven woord, angst voor de gedachte achter het kunstwerk, angst voor de kracht van de idee. ⁽³⁵⁾

Is het dan rechtvaardig dat deze stuwende krachten, die noodzakelijk in de kijker lopen, het mikpunt worden van intimidaties, beslag, veroordeling?

Het parlement is de hoeksteen van ons regime. Maar is de band tussen kiezers en gekozenen zo levendig, dat de mandatarissen genuanceerd weten welke strevingen op zedelijk gebied bij het volk aanwezig zijn? Vormen zij geen groep op zichzelf, waarbinnen het nog steeds niet netjes is over zulke dingen te diskutieren en konstruktieve voorstellen te doen? Het zou niet mogen zijn dat de wetgever de ogen sluit voor de historisch onafwendbare evolutie naar een bevrijding van spanningen, naar een verrijking van onze denk- en handelwijzen. Niet om uit te monden in zedenverwildering en losgeslagen bestialiteit,

maar om open te bloeien in een rustige harmonie.

Wel beleven we lichtpunten in een parlement zoals op 3 maart j.l., toen in de Kamer van Volksvertegenwoordigers uitdrukkelijk naar de kern van het probleem werd doorgestoten met de vraag: moeten er in een gemeenschap nog ethische regels worden geëerbiedigd en bestaat er naast de individuele ook een kollektieve geesteshygiëne? ⁽³⁶⁾ Voorlopig eindigde het debat met de bedenking dat het wellicht aangewezen ware er naar uit te zien of het artikel 383 van het strafwetboek niet in een andere optiek zou moeten worden aangepast. Er zal een tijd komen, dat het niet bij bedenkingen en bij een spel van woorden blijft. De komende wetwijziging betreffende de kontraceptiva wijst reeds, hoewel schoorvoetend, de richting.

De diskrepancie tussen parlement en volk op dit terrein werd duidelijk aangetoond door het «Report of the Commission on Obscenity and Pornography» van 30.9.1970. Bij wet van oktober 1937 werd door het Amerikaanse Congress een commissie in het leven geroepen met opdracht o.m. de invloed te onderzoeken van obsceniteit en pornografie op de kriminaliteit en op ander asociaal gedrag, en de nodige wetgevende aanbevelingen te doen. Na meer dan twee jaar grondig wetenschappelijk onderzoek, waarbij duizenden deskundige personen en organisaties werden betrokken, stond het parlement perplek voor de konklusies: schadelijke gevolgen voor individu en gemeenschap zijn absoluut niet bewezen, en bovendien is de Amerikaanse publieke opinie van oordeel dat aan volwassenen niet mag worden verboden uitgesproken seksuele creaties te lezen of te zien. ⁽³⁷⁾ Voor het eerst kwam een dergelijke commissie, door een parlement aangesteld, tot een besluit, dat dit parlement niet had verwacht. Voor het eerst redigeerde zulke commissie zorgvuldig uitgewerkte wetteksten, die de negatie waren van het bestaande repressieve systeem. ⁽³⁸⁾

Ook in Israël, Noorwegen, Groot-Brittannië, Zweden en Denemarken waren zulke officiële commissies werkzaam, die tot gelijkaardige besluiten kwamen. ⁽³⁹⁾

Bewijst zulks niet, dat een bestaande wet niet noodzakelijk de aktuele wil van het volk uitdrukt, en dat het gebrek aan parlementaire belangstelling voor een wetwijziging niet noodzakelijk overeenstemt met een gebrek aan zulke belangstelling bij de kiezers?

De rechterlijke macht tenslotte, kan niet anders dan de bestaande wet toepassen. Maar *het Parket* legt soms een overdreven ijver aan de dag. Op zijn initiatief en verantwoordelijkheid komt het ganse controleapparaat in werking. Het moet worden erkend, dat niet zelden kwaad werd gesticht. Vrijspraken die vervolgingen afsluiten, beslagen, opleidingen, medenamen voor nazicht, die geen verdere vervolging kennen. Zijn dat achteraf gezien geen schromelijke onrechtvaardigheden, die enkel uit naam van het huidige systeem konden worden begaan? De vaagheid van de alles omvattende wetteksten, het verschil in opvatting bij de onderscheidene gerechtelijke ambten, werkt de rechtsonzekerheid in de hand. Er worden meer mensen geïntimideerd dan vervolgd, meer vervolgd dan veroordeeld. Wat in het ene arrondissement mag, wordt in het andere streng beteugeld.

Met dit systeem is het mogelijk dat een boek, dat eerst de 3-jaarlijkse staatsprijs ontving uit handen van de ene Minister, als ruige pornografie als het ware in beslag wordt genomen door de andere. ⁽⁴⁰⁾

Met dit systeem is het mogelijk dat een boekhandel plots bestormd wordt door het parket, met «medename voor nazicht» van 150 tijdschriften, tot en met de Tienerbladzijde van Het Laatste Nieuws, en deze later zonder commentaar terugbezorgd krijgt. ⁽⁴¹⁾

Met dit systeem is het mogelijk dat wij ons op internationaal vlak belachelijk maken door op belangrijke ten-

toonstellingen met deels overplakte kunstwerken voor de dag te komen. ⁽⁴²⁾

Met dit systeem is het mogelijk dat films als «The Fox», «Das Wunder der Liebe», «Nathalie» en «L'amour s'éveille» in Brussel onder beslag komen, terwijl ze in Antwerpen en Luik een glansrijke carrière maken. ⁽⁴³⁾ Het is toch niet denkbaar dat de hoofdstedelingen seksueel teergevoeliger zouden zijn dan hun landgenoten uit de provincie!

Intimidatie en willekeur zijn de negatie van democratie. Waar zijn de mooie principes van de rechtsstaat, wanneer parketten aan boekhandels, waarin gewaarschuwd wordt voor verdere verkoop van tijdschriften waarvan vroegere nummers een veroordeling opliepen, geen intimidatie? Of waren huiszoekingen bij uitgever, drukker en fotografen van het nog niet verschenen «Partner» geen intimidatie? Waar zijn de mooie principes van de rechtsstaat, wanneer huiszoekingen plaats vinden naar aanleiding van een verondersteld, niet eens uitgevoerd permisdrijf? Heel flauwtjes was de drogreden van de vermeende aanranding door de fotograaf op het fotomodel. ⁽⁴⁴⁾

Ondergeschikten schijnen zo veelvuldig opdrachten tot doortastend ingrijpen te ontvangen, dat zij zelfs doordringen tot in het bureau van een Antwerpse Schepen om het Rode Boekje in beslag te nemen.

Gerechtigd optreden draagt dikwijls bij tot afbreuk aan het ontzag, dat principiëel aan de magistratuur verschuldigd is.

Voor onze *rechters* moeten wij eerbied opbrengen. Wij weten dat zij grondwettelijk onafhankelijk moeten oordelen. Daarvan getuigen niet zelden de vrijspraken. Maar zij zijn ook mensen. Hoe moeilijk wordt het in onze kleine wereld van het gerecht, ondanks de beste intenties en een volmaakte goede trouw, werkelijk onafhankelijk van de uitvoerende macht eindbeslissingen te nemen ⁽⁴⁵⁾. Hoe moeilijk vooral is het voor de rechter, uitzonderingen steeds niet te nagesproken, in onze komplekse samenleving, abstraktie te maken van zijn eigen leefmilieu, en juiste waardemeters te hanteren om te oordelen of de «heersende moraal» al dan niet werd geschonden.

Hij mag zich niet laten leiden door zijn persoonlijk sentiment, door zijn persoonlijke filosofie of godsdienstige opvattingen. De doorsnee goede burger is zijn criterium. Maar de steeds verdere mogelijkheden voor individuele ontplooiing vertekenen het ideale beeld van de ideële eerbare man of vrouw. De hedendaagse mens als zodanig is niet meer te typeren. Hij valt uiteen in zoveel categorieën, dat ook de opvattingen over moraal even sterk uiteenlopen. Een betrouwbaar model van de bonus pater familias, in wie het goed zedelijk gedrag wordt gekonkreteerd, verbrokkelt en verdwijnt.

De rechters hebben een onderscheid willen maken tussen het erotische kunstwerk en de obscene creatie. Maar zijn zij goed geplaatst om dit te doen, wanneer zelfs professionele kunstcritici het daarover niet altijd eens zijn?

Bovendien hebben pornografie en obsceniteiten dikwijls veel meer te maken met goede smaak dan met goede zeden. En hoe kan een rechter oordelen over andermans goede of slechte smaak, laat staan over de goede of slechte smaak van een ganse gemeenschap? De tegenstrijdige uitspraken van lage en hogere rechtsmachten, de tegenstrijdige appreciaties tussen kollega's magistraten binnen hetzelfde kleine territorium, bewijzen dat de vage strafwettekst geen voordeel is zoals wordt beweerd (het zou nl. een evoluerende opvatting over het seksuele toelaten zonder steeds de wet te moeten veranderen), maar een bron van rechtsonzekerheid, angst, onzinnige zelfcensuur, onrechtvaardigheid.

Wanneer een wet rechtsonzekerheid met zich brengt, moet ze worden herzien.

Leidt dit dan tot de 2e opvatting, nl. dat alles onbepikt

mag, waar, hoe en tegenover wie ook? Geenszins! Er zijn seksuele vrijbuiters die uit naam van hun eigen individuele vrijheid niets anders doen dan de individuele vrijheid van anderen grovelijk miskennen. Het vaak gepredikt dogmatisme van de absolute vrijheid, is even erg als het dogmatisme van de zedelijkheidsridders ⁽⁴⁶⁾. Deze ongebreidelde extremisten begrijpen niets van het anachronisme in het huidige systeem, noch van de totale harmonie, als na te streven ideaal in onze komende kultuur. Zij wekken weerzin en verguizen schoonheid. Zij dragen ongewild bij tot bestending van het huidige systeem, en werken remmend voor de onafwendbare evolutie.

Volgens de derde, genuanceerde, en naar mijn oordeel enig juiste opvatting, mag de mens inderdaad de vrijheid voor zichzelf niet opeisen, wanneer hij de vrijheid van anderen daardoor beknot. Hij heeft het recht niet zijn mening, zijn idee, aan anderen op te dringen, wanneer die anderen dat niet wensen. Hij maakt de film, creëert het stuk, schrijft het boek, dat hij wil ⁽⁴⁷⁾. Maar zijn medemens heeft het recht, niet te worden verplicht, op welke wijze ook, dit boek te lezen, die film of dat stuk te zien. Hij voedt zijn kinderen op zoals hij het in geweten goedvindt, maar andermans kinderen late hij met rust. Zoals fizeke verkrachting, exhibitionisme en aanranding van de eerbaarheid ernstige delikten moeten blijven, zo moet ook de psychische miskenning, de psychische aanranding van andermans zedelijke vrijheid strafbaar worden gesteld. ⁽⁴⁸⁾

Zo komen we tot repressie van aanstootgevende foto's op straat aan de bioskoop, niet tot het verbieden van de vertoende film aan volwassenen. Dank zij een objectieve filmkritiek kan de toeschouwer weten wat hij zal te zien krijgen.

Zo komen we tot verwijdering van vrijpostige boekomslagen en tijdschriften in een uitstalaam, niet tot het verbieden van een sexshop voor volwassenen. Dank zij een juiste informatie weet de bezoeker wat hem te wachten staat.

Zo komen we tot veroordeling van de kunstschilder, die zijn al dan niet esthetische naakten op straat exposeert ⁽⁴⁹⁾, niet tot overplakking of beslag in een galerij, waarvan iedereen moet kunnen weten welk genre wordt tentoongesteld.

Zo komen we tot de wettelijke (naast de reeds feitelijke) toelaatbaarheid voor het optreden van naaktdanseressen in cabarets, als maar het portaal niet tot podium dient. Enkel een naivering loopt onverhoeds zulke instelling binnen.

Zo komen we tot een publiciteitsverbod voor pornografie, niet tot de brandstapel van de geschriften. Dank zij informatiecentra en serene literatuurkritiek moet ieder volwassene het boek kunnen kopen dat hij als fantasie- of potentieelstimulans voor hem nuttig acht.

Gaf het Hof van Beroep te Brussel in zijn arrest van 27 december 1851, niet reeds blijk van deze opvatting, toen het overwoog «que l'article 287 (later werd dit 383) ne peut recevoir application, si les images saisies se trouvent derrière le comptoir» ⁽⁵⁰⁾? Wat staat dit ver van de politie, die nu doordringt tot in de privévertrekken van de boekhandelaar, om in beslag te nemen wat zij in de winkel niet vindt!

Dat de herwerking van de strafwetboeken in deze optiek juridisch wellicht niet eenvoudig is, mag geen beletsel zijn. Er zullen praktische systemen moeten worden uitgedacht om voor kinderen gewilde of ongewilde, voor volwassenen ongewilde konfrontatie te voorkomen met werkelijk psychotraumatisch materiaal. Dat zulks juridisch-technisch mogelijk is wordt in alle bijzonderheden bewezen door het reeds vernoemde rapport van de Amerikaanse Kommissie, dat wetteksten voor de bescherming van kinderen én volwassenen heeft uitgewerkt ⁽⁵¹⁾. Ook in

Denemarken werd de repressieve wetgeving afgeschaft sedert 1967, behoudens voor kinderen onder de 16 jaar. Bijzondere wetten beschermen er bovendien het recht van de jongeren en van de volwassenen, om niet ongevraagd met uitgesproken seksuele creaties geconfronteerd te worden, zoals langs de postbedeling of door uitstallingen. (52)

In die systemen moet dan nóg geapprecieerd worden of een foto al dan niet aanstootgevend is, een boek al dan niet pornografisch. Maar een verkeerde appreciatie door de rechterlijke macht zal het bestaansrecht zelf van de film of van het boek niet aantasten. Gerechtelijke onbehandeligheden en vergissingen zullen trouwens minder frekwent worden, omdat de inzet van hun optreden niet meer zo belangrijk zal zijn. Gerechtelijk optreden zelf zal in aantal afnemen, omdat in een ongekomplexeerd klimaat andermans opvattingen veel gemakkelijker geëerbiedigd worden. Alleen de bekrompen gewetenloze zal op straat willen blijven provoceren.

Er moet ook een objectieve en serene informatie over uitgesproken seksuele creaties gewaarborgd worden. Zulke informatie is immers noodzakelijk om de vrije keuze van het individu te vrijwaren (53). Maar de kunst- en andere kritiek wordt zeer vlug waardevol en objectief-betrouwbaar, zodra ze gedekomplexeerd is van het « anti-seksueel sindroom » dat al te lang tientallen generaties heeft geteisterd.

Ons nieuw artikel 383 zal een einde stellen aan het paternalisme, dat wij van onze voorouders erfdien. Het zal willekeur en onrechtvaardigheid uitschakelen, zoals deze thans onvermijdelijk bestaan. Het zal de wildjacht op invoerders, uitgever, boekhandelaars, drukkers en schrijvers onmogelijk maken. Thans betekende dit vaak onbetaalde publiciteit voor werken, die aldus aan velen ongevraagd werden opgedrongen. Het zal ongetwijfeld de vuil-schrijverij doen afnemen, omdat zij de prikkelende smaak van het verbodene zal moeten ontberen, omdat pornografie sterft wanneer het liefdeleven opnieuw in het ganse cultuurbeeld wordt geïntegreerd. Om dezelfde reden zal meteen een einde worden gesteld aan de schandelijke commerciële uitbuiting voor bestiale creaties. Of moet er aan herinnerd worden, dat het vrijgeleide aan de seks in Denemarken niet alleen de kriminaliteit plots aanzienlijk deed dalen, maar dat de pornografie er praktisch enkel nog leeft van buitenlandse afnemers?

Het nieuwe artikel 383 zal ook bij ons bijdragen tot een evenwichtiger, rustiger ontplooiing van de mens, zonder de onzekerheden, de angst en de complexen van het verleden.

Een gevestigde macht heeft innerlijke behoefte aan stabilisatie, aan veiligheid. Vandaar het wantrouwen tegenover de vrij scheppende cultuur, de angst voor de vrij scheppende mens. Wie het ijverigst moraliseert tegen de non-konformisten, is er het bangst voor. Wie het felst met deklaraties en knuppels te keer gaat tegen nieuwe ideeën, voelt zich in zijn zetel het meest onveilig. Wie het hevigst tiert tegen de excessen en schandalen van de seksualiteit, wordt er innerlijk het diepst door geobsedeerd (54).

Ik geloof in de noodzakelijkheid van de vrije materiële en geestelijke ontplooiing van de mens, niet in het opgelegde gekontroleerde gedragspatroon.

Ik geloof óók in zijn sociale verantwoordelijkheid, niet in het isolement.

Ik geloof in de individuele vrijheid, niet in de anarchie.

Er is maar één vergriep dat voor de mensheid dodelijk is: het vergriep tegen de persoonlijke vrijheid. Er is maar één grens, die haar kan worden gesteld: de eerbied voor de vrijheid van anderen.

Dank U.

(1) G. Schmook-Dieltsens « Censuur, het veelkoppig Monster », 1969, bij uitgeverij Sonnevle - Brugge, p. 15.

(2) Der Spiegel van 10.2.64.

(3) De Standaard van 27.11.62; Volksgazet van 3.11.64.

(4) Alle kranten vanaf 17.6.71.

(5) Der Spiegel van 4.3.68; Der Stern van 3 en 17.3.68.

(6) Der Stern van 24.3.63.

(7) Der Spiegel van 6.5.63;

(8) Mater et Magistra (Johannes XXIII in 1961), in tegenstelling met Rerum Novarum (Leo XIII in 1891); Populorum Progressio van Paulus VI in 1967; De Standaard van 11.4.67.

(9) Der Spiegel van 17.4.67.

(10) Vooruit van 18.6.63; Der Spiegel van 24.6.68; De Standaard van 5.2.63.

(11) G. Schmook op. cit. p. 89-91; Vooruit van 14.7.67.

(12) F.J. Donner « The un-Americans » New York, 1961.

(13) International Times van 19.4.63, p. 23/2.

(14) « The Report of the Commission on Obscenity and Pornography » van 30.9.70, « Special Introduction » p. XV door Clive Barnes van de New York Times. A New York Times Book, Bantam Books, Toronto, N.Y. - London, oktober 1970.

(15) G. Schmook op. cit. p. 95.

(16) Vooruit van 6.1.63; De Standaard van 22.7.67.

(17) B.R.T.-Aktueel van 21 tot 27.9.63.

(18) Dr. J.M.W. Van Ussel « Geschiedenis van het seksuele probleem » 2de druk 1969, uitgever J.A. Boom en Zoon, Meppel, p. 18.

(19) David Loth « The Erotic in Literature » tweede druk 1969, Macfadden, p. 46 e.v.

(20) Van Ussel op. cit. p. 35.

(21) Ibidem p. 42.

(22) Fr. Beer « Balans der Middeleeuwen » p. 251-7.

(23) Verheyen, J.E. & Casimir, R. « Paedagogische Encyclopedie » Antwerpen 1939, p. 507.

(24) Norbert Elias « Ueber den Prozess der Zivilisation » Basel, 1939, 2 delen, met noot nr. 2 op p. 356 van Van Ussel, op. cit. Dit geldt ook voor deze passage.

(25) Zie ook Dr. J.A. Huisman « Nette en onnette woorden » Hilversum, 1962, p. 7 en Dr. C. van Emde Boas « Inleiding tot de studie van de Pornografie », p. 32.

(26) Zie ook R. Commers « Seks, Fatsoen en Sentiment in Vlaanderen » 1969, p. 50.

(27) Van Ussel op. cit. p. 307.

(28) Van Ussel op. cit. p. 324.

(29) Violette Morin & Joseph Majault « Un Mythe moderne: l'érotisme », in nederlandse vertaling door M. Mok, p. 41.

(30) Dr. J. Van Ussel « Afscheid van de seksualiteit » 1970, p. 107 en 146.

(31) A. Vranckx, minister van justitie, « Goede Zeden en het Strafwetboek » voordracht op het XXIIe Vlaams interuniversitair Rechtskongres, Brussel, 27.2.70.

(32) Dr. C. van Emde Boas « Obsceniteiten en Pornografie anno 1966 » p. 21.

(33) G. Schmook op. cit. p. 69.

(34) Beknopt Verslag, Belgische Senaat, Vergadering 17.12.69, interpellatie W. Calewaert.

(35) W.H. Overbeek « Pornografie voor het Gerecht » p. 56.

(36) Parlementaire Handelingen, Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, vergadering van 3.3.71, p. 6 en 7.

(37) « The Report of the Commission... » op. cit. p. 49.

(38) Ibidem p. 75 e.v.

(39) Ibidem p. 397-409.

(40) Bedoeld wordt « Gangreen I » door Jef Geeraerts.

(41) Het Laatste Nieuws van 13-14.12.69; G. Schmook op. cit. p. 149.

(42) Idem als noot 34.

(43) J.T. 26.9.70, p. 506, en onze voetnoot nr. 20.

(44) G. Schmook op. cit. p. 152 met voetnoot 383

(45) Zie per analogie ook Rita Jolie - Mulier en Ward Bosmans « Er komt nooit democratie zonder autonome informatie » in Streven, december 1970, p. 247.

(46) B.J. De Clercq « Censuur en Cultuur », Kultuurleven nr. 9, november 1970, p. 843.

(47) A. Vandenbunder « Het Schandaal en het goede Geweten » De Vlaamse Gids 5.5.69, p. 26.

(48) Zie het merkwaardige boek van John Stuart Mill « On Liberty »; voor het eerst uitgegeven in 1859; de 15de druk verscheen in 1971; o.m. p. 15 en 16.

(49) Cfr. de affaire Veldhoen met de rota-prenten in een handkar op het Leidseplein in Amsterdam.

(50) Pas. II, 375, geciteerd in J.T. 26.9.70, p. 509, noot 37.

(51) Zie onze voetnoot 41.

(52) « The Report of the Commission... » op. cit. p. 397 en 398.

(53) A. Breyne in « De Macht van de Media » p. 41.

(54) A. Westerlinck « Literatuur en Censuur » Kultuurleven nr. 9 van november 1970, p. 884.

Rede van Mr. Edgar BOONEN, Stafhouder der Balie.

De redenaar van vandaag, die U terecht met intense belangstelling in zijn uiteenzetting hebt gevolgd en geestdriftig hebt toegejuicht, heeft ten aanzien van het door hem vrijmoedig behandelde actuele en complexe probleem zeker niet die scherpe standpunten en die radikale oplossingen verdedigd, die wellicht een gedeelte van zijn toehoorders hadden verwacht.

Als bezonnen en ervaren jurist is hij in het bijzonder blijven stilstaan bij een hem vertrouwd aspect van het vraagstuk en heeft hij verdedigbare aanwijzingen gegeven hoe de spanningen tussen het op het gebied van de «goede zeden» bestaande en toegepaste recht en het levende rechtsgevoel in een veranderende maatschappij zouden kunnen worden weggenomen of verminderd. Een begrip als «goede zeden» is niet metafysisch maar relatief en veranderlijk. Bij het hanteren ervan is iedere levende mens, bewust en onbewust, aan de verleiding blootgesteld dupe te zijn of te worden van eigen opvattingen, mede door het eigen gevoelsleven bepaald. En in het centrum van de ontwikkeling van dit gevoelsleven staat uiteraard de sexualiteit, biologische expressie van de transmissie van het leven.

Met anderen ben ik van mening, dat cultuur alles is waarmee de mens doende is het aanschijn van de aarde te bewerken, te cultiveren, te veranderen, en dat recht en rechtsregeling daar onverbrekkelijk bij horen. Indien wij de diepste aanleg van alle recht evenals van alle overige cultuurfactoren in de vrijmaking, de vrijwording, de vrijheid van de mens moeten zien (Prof. Mr. J. J. M. Van der Ven, *Recht en Cultuur, Rechtsgeleerd Magazijn Themis* 1971-3, 186 v.), dan zou ik persoonlijk als conclusie van de opmerkelijke rede van Mr. L. Dreessen — overtuigd dat censuur op de «goede zeden» of op andere terreinen te allen tijde averechts heeft gewerkt en zal werken — de wens willen uitspreken, dat bij de herziening van ons verouderde strafwetboek nieuwe regelingen worden gevonden, die aan de werkelijke en feitelijke zedelijkheid van de tijd beantwoorden.

* * *

Zo pas vernamen wij het treurig bericht van het overlijden op 8 oktober 1971 van stafhouder Mr. Charles Boelens, een der meest opmerkelijke en verdienstelijke leden van onze Orde.

Wij zullen hem later op passende wijze gedenken.

Ik verzoek U enige ogenblikken uw gedachten te laten uitgaan naar hem, zijn trouwe echtgenote en familieleden, én ook naar al degenen, die ons in de verlopen jaren zijn ontvallen en die wij niet kunnen vergeten.

* * *

In het Belgisch Staatsblad van 1 juli 1970 is de wet van 11 juni 1970/ verschenen, waarbij art. 104 van de grondwet werd gewijzigd, bepalend dat er voortaan in België vijf hoven van beroep zijn, waaronder dit van Antwerpen en waarvan het rechtsgebied de provincies Antwerpen en Limburg omvat. Luidens de overgangsbepaling zal binnen de twee jaar na de afkondiging bij de wetgevende kamers

een wetsvoorstel moeten worden ingediend, strekkende tot de bepaling van de datum waarop art. 104 van de Grondwet in werking treedt, en tot regeling van zijn uitvoering.

Korte tijd later, nl. in het Belgisch Staatsblad van 31 december 1970, werden de wetten van 24 december 1970, houdende eveneens wijzigingen in de Grondwet bekendgemaakt, gevolgd door de wetten van 3 en 21 juli 1971 (Belgisch Staatsblad van 6 en 23 juli 1971). Deze veranderingen in de Grondwet en deze wetten betreffen de indeling van België in cultuurgemeenschappen en -gewesten en vormen de basis voor een decentralisatie van ons unitair staatsbestel.

Op 15 mei 1971 werd de wet van 7 april 1971, houdende oprichting en werking van de Universitaire Instelling Antwerpen afgekondigd. Deze instelling, die met het Rijksuniversitair Gentrum en de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius de «Universiteit Antwerpen» uitmaakt, zal vanaf het volgende jaar op de grondslag van academische vrijheid het onderwijs in de licentie en het doctoraat van de wetenschappen, de geneeskunde, de rechten en politieke en sociale wetenschappen, de wijsbegeerte en letteren organiseren.

Ik citeer deze feiten omdat zij voor onze metropool, voor de gemeenschap, waarin wij leven en werken en ook voor de balie van grote betekenis zijn.

Na zovele jaren is thans een nieuwe grondslag gelegd voor de verdere ontwikkeling van de cultuur in onze eigen gemeenschap. In deze ontwikkeling zullen rechtsfaculteit, gerecht en advocatuur met elkander moeten samenwerken en tezamen streven naar de verdere vermenschlijking van het individu en van de maatschappij.

Er is nog iets anders.

De overheid heeft beslist, dat in de omgeving van de vroegere en thans gedempte zuiderdokken het nieuwe gerechtsgebouw zal worden opgericht. Het is de verwachting van ons allen, dat deze ongetwijfeld veel te laat getroffen beslissing zonder vertraging zou worden verwezenlijkt om ten spoedigste aan de huidige bestaande situaties te verhelpen, waarmee de justitie en de gemeenschap zeker niet zijn gediend.

En dan rijst de vraag of aan dit nieuwe gerechtsgebouw en aan de inrichting ervan niet een eigentijds aanzicht en aanzien moet worden gegeven. Ik geloof, dat een modern gerechtsgebouw geen paleis, geen tempel meer moet zijn, maar slechts een efficiënt gebouw, waar in de vormen en in de taal van deze tijd het recht zal kunnen worden gesproken en waarin de justitie, in geestelijke en ook in materiële onafhankelijkheid, haar taak van bescherming van de politieke en burgerlijke vrijheid, van de menselijke waardigheid, van de sociale gerechtigheid en van de aanvaarde orde in een steeds veranderende maatschappij behoorlijk zal kunnen vervullen.

* * *

Met vreugde begroet ik de jongeren, die ook dit jaar talrijk tot onze balie zijn togetreden.

Op hen vertrouwen wij om het nooit voltooide werk van het recht en de gerechtigheid met idealisme en in verbondenheid met het eigen volk voort te zetten.

Deze beide spreekbeurten werden voorafgegaan door de

Rede van Mr. Edmond LAUWERS, Voorzitter van de Vlaamse Conferentie

Hierbij verklaar is het 87e werkingsjaar van de Vlaamse Conferentie voor geopend.

Het weze mij gegund, waarde confraters, enige bedenkingen te maken bij de aanvang van dit nieuwe jaar.

Een eerste bedenking gaat naar U, Mr. Jan Lenaerts, mijn voorganger, voorzitter in het jaar 1970-1971.

Dat dit jaar voor de Conferentie een schitterend jaar is geweest, dankt zij ongetwijfeld voor het grootste gedeelte aan uw bruisende activiteit en uw intelligente leiding.

Wij zijn U hiervoor, waarde vriend, dankbaar. U hebt voor ons gezorgd met een als het ware moederlijke bezorgdheid.

Zoals in ieder huishouden de moederlijke bezorgdheid moet gepaard gaan met een ijzeren en vaderlijke hand, vinden wij die hier, aan onze Balie, terug in uw persoon, mijnheer de Stafhouder.

Zelf oud-voorzitter dezer Conferentie, hebt gij in het voorbije jaar ondanks uw zware stafhouderlijke taak, nooit nagelaten onze activiteiten bij te wonen.

Het verheugt mij ten zeerste dat ik de zekerheid mag hebben, dat dit ook dit jaar het geval zal zijn.

Nochtans zal uw taak voor het komende jaar waarschijnlijk nog zwaarder zijn.

Wij weten allen, dat U samen met de leden van de Raad der Orde voortdurend waakt over onze beroepsbelangen. Voortdurend worden immers onze rechten bij de uitoefening van ons beroep in het gedrang gebracht.

Ik denk hier aan de talrijker wordende middagzittingen, die een ernstige uitoefening van onze taak bemoeilijken.

Ik denk aan het feit dat de gerechtelijke hervorming tal van problemen heeft meegebracht, deels door het invoeren van nieuwe begrippen en principes; spijtig genoeg ook door leemten en onpractische bepalingen.

Ik denk aan de sociale wijzigingen en aan de omstandigheid dat stilaan het « advocaat zijn » ook elders als een « echt » beroep wordt aangezien.

Dit alles, mijnheer de Stafhouder, maakt het U niet makkelijker: waar vroeger het stafhouderschap erefunctie was, is het nu oneindig veel meer geworden.

Behoudens het dragen van de staf van Sint-Niklaas, patroon der advocaten, is uw verantwoordelijkheid nu uitgebreid tot deze van het werkelijk hoofd ener beroepsfederatie.

Wij weten, mijnheer de Stafhouder, dat deze taak in goede handen is.

Waarschijnlijk nog in het jaar 1971 zullen, waarde confraters, de eerste kamers van het Hof van Beroep te Antwerpen zetelen. De voorbode van een volledig, volwaardig Hof, zal dan in werking treden, juist op hetzelfde ogenblik dat U, mijnheer de Erevoorzitter René Victor, 50 jaar aan deze Balie zult ingeschreven zijn. U hebt eens geschreven in het R.W., ongeveer 40 jaar geleden: « Onze rechtspraak dient Vlaams te zijn opdat zij haar normale invloed op de massa der volksgenoten zou kunnen uitoefenen ». Dat onze rechtspraak Vlaams is, is voor een groot deel uw werk. Dat zij zich nu ook volledig in Vlaanderen komt vestigen, zal U, meer dan wie ook, verblijden.

Uw talrijke eretitels, mijnheer de Erevoorzitter, zijn ons allen bekend.

Of men U nu erevoorzitter, advocaat, oud-stafhouder, professor, lid van de Kon. VI. Academie voor Wetenschappen, hoofdopsteller van het Rechtskundig Weekblad of Ridder noemt, uw antwoord op al deze titels ligt verscholen in uw ridderwapen: « Ook Goed ».

Er is nochtans één aanspraak die steeds mijn voorkeur zal wegdragen en ik hoop, mijnheer de Erevoorzitter, dat U het mij niet zult ten kwade duiden dat ik U altijd « mijn waarde patron » zal blijven noemen. Reeds nu wens ik U te feliciteren als oud-voorzitter en erevoorzitter met uw 50 jaar Balie.

Uw vitaliteit en uw steeds jeugdig uitzicht, maken het mij moeilijk te vermelden dat U dit jaar 75 jaar gaat worden.

Ik weet dat wanneer het niet tijdens een plechtige zitting wordt gezegd, niemand dit feit zal willen geloven.

En wanneer wij U straks in gezelschap van uw charmante echtgenote zullen ontmoeten, zal zeker niemand geloven dat U beiden 50 jaar gehuwd zijt.

De Deken van de Belgische Nationale Orde van Advocaten, Mr. A. De Gryse, kon tot zijn spijt niet aanwezig zijn ingevolge de thans gehouden vergaderingen van de Consultatieve Commissie van de Balies der E.E.G.-landen te Milaan.

Wij verontschuldigen hem graag daar wij weten dat hij onze belangen uitstekend behartigt.

Bovendien verschaft hij ons hierdoor het genoegen Mr. Hilde Pee te mogen begroeten als administratief directeur en afgevaardigde van de Nationale Orde.

Zo door haar aanwezigheid in het bureau der Nationale Orde de vrouwelijke belangen zeker niet zullen voorbijgegaan worden, draagt haar aanwezigheid op deze zitting in hoge mate bij tot de nodige charme in deze strenge zaal.

Mijnheer de Minister van State Lilar,

Als oud-stafhouder dezer Balie hebt U er aan gehouden aanwezig te zijn, ondanks een recente ziekte.

U levert hierdoor het bewijs welk groot belang U hecht aan onze Conferentie en deze betuiging van uw sympathie t.o.v. ons allen getuigt dat U steeds in de eerste plaats advocaat zijt gebleven. Dit is, mijnheer de Minister van State en waarde confrater, voor ons het belangrijkste.

Ook U, mijnheer de Rechter in het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, ere-advocaat Mr. Josse Mertens de Wilmars, zijt nooit uit ons midden geweest.

Waar u in de internationale middens steeds blijk geeft van uw uitmuntende juridische kennis, weten wij dat U er steeds aan toevoegt afkomstig te zijn van de Antwerpse Balie.

Wij zijn daar fier op, mijnheer de Oud-Voorzitter, en wanneer wij al eens de gelegenheid hebben kennis te nemen van sommige van die beslissingen van het Hof van Justitie, dan denken wij met trots dat U dat allemaal bij ons geleerd hebt.

Mijnheer de Gouverneur der Provincie,

Het feit dat U, nadat U de Balie als advocaat hebt verlaten, bijna dagelijks met koningen en ja zelfs met Z.M. de Keizer van Japan op stap gaat, belet U niet geregeld terug bij ons te komen. U zijt waarschijnlijk het gezegde van Seneca indachtig: « Atria regum hominibus plena sunt amicis vacua » — de huizen van koningen zijn vol mensen, maar leeg van vrienden. Dit huis, mijnheer de Gouverneur, mijn waarde Oud-Voorzitter, zal wat U betreft altijd vol vrienden zijn.

Onze gastheer, de heer Herman Janssens, voorzitter der Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen, is door ziekte belet aanwezig te zijn.

Wij zouden U willen vragen, mijnheer de Onder-Voorzitter Wildiers, die hem vervangt, onze tolk te willen zijn bij de heer voorzitter en hem te zeggen hoezeer het ons spijt hem juist nu niet te kunnen begroeten.

Inderdaad, waarde confraters, de t' d gaat snel en alhoewel het ons toeschijnt dat de heer Herman Janssens maar pas in zijn functie van voorzitter werd aangesteld, zal ook hij dit jaar de zetel verlaten en tot de rangen van erevoorzitters toetreden. Wij houden er aan hem geluk te wensen met zijn ambtsperiode, die een periode van hechte samenwerking met de Balie heeft mogelijk gemaakt.

Mijnheer de Procureur des Konings,

Uw tweede ambtsjaar gaat in.

Alhoewel wij U reeds zeer lang kennen en gij door ons slechts tijdelijk aan het Parket-Generaal en aan de heer Minister van Justitie werd uitgeleend, leerden wij U slechts tijdens het voorbije jaar ten volle waarderen.

Het gezegde indachtig van burgemeester Craeybeckx, dat Antwerpen Brussel niet loslaat, zijn wij blij, geachte heer Juliaan Van Hoeylandt, dat wij minstens, wat U betreft, dit gezegde konden waarmaken bij uw terugkeer uit Brussel.

De sfeer waarin U en uw ruime schare medewerkers-substituten hun delikate taak vervullen, vergemakkelijkt ons werk. Het wederzijds vertrouwen dat door uw bemiddeling gewekt kon worden, tussen de staande Magistratuur en de Balie, is een realisatie waarvoor wij U niet genoeg dankbaar kunnen zijn.

Waarde confraters, ik begroet verder in uw naam :

de heren Raadsheren bij het Hof van Cassatie A. Wauters en R. Janssens ;

de heren Staatsraad Smolders en Vermeulen ;

en de heren Eerste Auditeurs bij de Raad van State De Baedts en W. Van Assche ;

de heer Voorzitter A. Maréchal, vertegenwoordiger van het Hof van Beroep te Brussel ;

de heren Raadsheren bij het Hof van Beroep te Brussel : Roevens, Van Leckwijck, Ceulemans, De Smedt, Van Hecke, Blockx, Boon ;

de heer Advocaat-Generaal bij het Hof van Beroep, de heer Van Honsté, de heer E. Van den Berghe, Kamervoorzitter bij het Arbeidshof en Oud-Stafhouder dezer Balie ; de heren Raadsheren bij het Arbeidshof Verougstraete, Rauw en Geysen.

De heer Consul-Generaal der Nederlanden : heer Joseph Ceulen.

De heer Consul-Generaal van Frankrijk : de heer Barboss. De heer vertegenwoordiger van de heer Consul-Generaal van Duitsland : de heer von Hoerschelmann.

Mevrouw Aernaudts, vertegenwoordigster van de Consul-Generaal der Verenigde Staten.

De heer Renard, Voorzitter van de Vaste Commissie van het Taaltoezicht.

De heer Luitenant-Kolonel Cloostermans, vertegenwoordiger van de heer Commandant van het Rijkswachtgebied Antwerpen-Limburg.

De heer Kolonel Vandersteen, vertegenwoordiger van de heer Bevelhebber van het 2e Militair Gebied.

De heer Majoor Van Meldert, vertegenwoordiger van de Commandant der Veldartillerieschool.

De heer Dijk, vertegenwoordiger van de heer Hoofd-commissaris te Antwerpen.

Wij begroeten ook Mr. Alain Couturier, afgevaardigde van Le Journal des Tribunaux.

En vanzelfsprekend begroeten wij met zeer veel genoeg van de talrijke dames en heren, Antwerpse Magistraten.

Wij danken ook voor hun aanwezigheid :

de heer Walter Brosens, Kabinetschef van de heer Minister van Justitie ;

de heer Coenen, adviseur bij het Ministerie van Communautaire betrekkingen ;

de heer Van Passen : schepen van Financiën der Stad Antwerpen ;

de heer Derine Schepen voor Rechtszaken der Stad Antwerpen.

Dan verwelkomen wij onze talrijke confraters uit binnen- en buitenland ;

de heren Stafhouders bij de Balie te Brussel, Luik, Gent en Mechelen ;

de heren Voorzitters en afgevaardigden van de Zusterconferenties te Brussel, Gent, Mechelen, Brugge, Turnhout, Dendermonde, Leuven en Kortrijk.

Les Présidents et délégués des Conférences de Bruxelles, Liège, Verviers et Namur.

Ook onze buitenlandse gasten zijn talrijk opgekomen en ik begroet dan ook met veel genoeg, eerst onze Noorderburen. De talrijke relaties in Beneluxverband die tussen onze landen zijn ontstaan en bestendigd, Geachte Confrères, zijn aanleiding geweest tot het ontstaan van een folkloristische bloemlezing waarvan het slot nog lang niet in 't zicht is.

Een steeds terugkomend motief in deze bloemlezing is ons allen wel bekend. Wij hebben nochtans kunnen en mogen ondervinden dat U nooit karig zijt waar het gastvrijheid betreft.

Dat wij zo dikwijls bij U schitterend worden ontvangen mag hier dan toch wel worden onderstreept.

En daarom zijn wij U dankbaar voor uw talrijke opkomst, die ons thans in de gelegenheid stelt uw gastvrijheid te mogen beantwoorden.

Wij begroeten de hh. Dekens en afgevaardigden van de Orde te Amsterdam, 's Gravenhage en Breda, alsook de Voorzitters en secretarissen van de Jonge Balies te Amsterdam, Rotterdam, 's Gravenhage en Breda.

C'est également avec joie que nous accueillons le délégué de Monsieur le Batonnier de l'Ordre des Avocats à la Cour de Paris et les deux secrétaires de la Conférence du Stage.

Je crois être l'interprète de toute l'assemblée en vous disant que votre présence représente bien plus pour nous, puisqu'elle nous fait songer à la plus belle ville du monde et à une culture raffinée dont la France est le berceau et la demeure.

Je salue la déléguée de Mme le Batonnier de l'Ordre des Avocats à Luxembourg et le Président de la Conférence du Jeune Barreau de Luxembourg.

J'aurais dû, mes chers Confrères, vous mentionner parmi les confrères belges puisqu'en effet nous vous avons toujours considérés comme faisant parti de notre pays.

Je crois que ce n'est après tout que l'histoire qui n'a voulu qu'il en soit ainsi.

Ich begrüße unsere Kollegen aus Köln.

Die Freundschaft welche ihre Anwaltschaft uns seit Jahren bezeugt, wird heute wider durch Ihre Anwesenheit noch lebendiger gemacht. Wie die monetäre Krise jetzt evolviert gibt es ein sicheres Gefühl mit der Bundesrepublik Deutschland gute Beziehungen zu unterhalten.

Cari colleghi italiani,

Loro portano tra dit noi un pezzo del sole italiano, benchè sembri che piova in Italia come qui.

Soprattutto Lei collega Toffoletti è il benvenuto in questa sala delle assise. Sappiamo che Lei è stato presente molto più che certi avvocati anversesi.

Quest'anno salutiamo anchè il collega Scamoni, Presidente della molto dinamica « associazione internazionale dei giovani avvocati ».

Mijn waarde Confraters, gij die zo pas aan de Balie zijt ingeschreven. Ik ben ten zeerste vereerd de eerste te mogen zijn om U in ons midden welkom te heten.

Met Voltaire dacht U wellicht « J'aurais voulu être avocat : c'est le plus bel état du monde.

U zijt het nu, en U zult van uw patron de nodige wijze raadgevingen ontvangen die van U allen volwaardige advocaten zullen maken.

Slechts één bescheiden raad wil ik U geven, nl. : de lectuur van een prachtig boekje : « Physiologie de l'Avocat d'Aujourd'hui » geschreven door Me. Pierre Antoine Perrod.

Ik houd eraan, het begin van dit werk in een vrije vertaling aan te halen :

« Indien het een der edelste taken van de mens is van recht te spreken, dan is het een nog edeler taak van onrecht te voorkomen ». Dit is de taak van de advocaat waarvan men slecht de vreugde en kommer kent. Iedere morgen moet hij zich deze zending voorhouden om niet te falen in zijn taak.

Dit beroep dat voor hem een levensdoel is, houdt ook alle moeilijkheden en tegenslagen in, eigen aan een « zwaar » beroep.

Een beroep waarbij het de grootste kunst is : te kunnen overtuigen.

Ik hoop persoonlijk dat de Balie U allen zal kunnen overtuigen in haar schoot te blijven.

Als Voorzitter dezer Conferentie hoop ik dat U al onze activiteiten zult bijwonen : dit zal U de gelegenheid geven de minder harde kanten van dit beroep te leren kennen.

En één van die activiteiten, waarde Confraters is de Herman de Jongh-Wedstrijd, die dit jaar werd gewonnen

door Mr. H. Coveliers : Wij feliciteren hem hiervoor van harte.

Tenslotte, en ik heb uw geduld lang genoeg op de proef gesteld, blijft mij de taak onze openingsredenaar voor te stellen : Mr. Leo Dreessen. Mr. Leo Dreessen studeerde aan de Universiteit te Leuven en behaalde er met onderscheiding het diploma van Dr. in de Rechten en Licentiaat in het Notariaat, alsook het kandidaatsdiploma van politieke en sociale wetenschappen.

Mr. L. Dreessen legde tijdens zijn studie taalexamens af van Frans, Engels, Duits, Italiaans, Spaans en Russisch en fungeerde aldus tijdens zijn studententijd als tolk op de Expo '58.

Hij was mede-stichter van het Algemeen Vlaams Studententoneel te Leuven, Redactie-lid van « Ons Leven » en Bestuurslid van het Katholiek Hoogstudentenverbond.

Tijdens zijn stage die hij bij Mtr. Albert Hernould volbracht, behaalde hij een 2e prijs in de Herman de Jongh-Wedstrijd '63 en werd hij 1e laureaat in de nationale pleitwedstrijd te Brussel in '64.

Het door hem gekozen en zeer actuele onderwerp is de laatste jaren een bron geweest van talrijke polemieken.

Wij weten met zekerheid, dat onze openingsredenaar, belezen als hij is, dit onderwerp volledig heeft uitgediept en ons de resultaten van zijn studie op de hem eigen fijne intelligente en welsprekende wijze zal brengen.

Hij mag voor ons zijn tekst « ongcensureerd » voordragen.

Mr. L. Dreessen U hebt het woord...

RECHTSpraak

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 11 mei 1971.

Voorzitter : M. G. Hallemans.

Raadsheren : MM. A. de Vreese (verslaggever), A. Meeus, Châtel en Th. Versée.

Advocaat-generaal : M. A. Colard.

Advocaat : Mr. A. Bayart.

E.E.G. — Heffingen op ingevoerde goederen. — Intercommunautair regiem ten gunste van importeurs van goederen afkomstig uit en andere Lid-Staat. — Certificaat D.D.4.

Het Hof van Justitie van de E.E.G., uitspraak doende over een door het Hof van Cassatie gestelde vraag zegt : 1° dat de verordening nr. 13/64 E.E.G. en de beschikking van 17 juni 1962 van de E.E.G. Commissie, behoudens de bij die beschikking bepaalde uitzonderingen, moeten worden uitgelegd in die zin dat aan de importeurs van goederen uit een andere Lid-Staat het intercommunautair regiem alleen ten goede kan komen voor goederen waarvoor een certificaat D.D.4. is afgegeven ; 2° dat deze uitlegging ook moet worden gevolgd wanneer het bedrag van bij sluinvoer ontdoken heffingen moet worden bepaald, zelfs wanneer de communautaire herkomst van de betrokken waren anders door het certificaat zou kunnen worden vastgesteld.

Ten deze zijn de bij art. 7 van bedoelde beschikking bepaalde uitzonderingen niet van toepassing en geschiedde de sluinvoer zonder certificaat D.D.4. Het blijkt dus dat, ook indien de litigieuze bij sluinvoer geïmporteerde boter uit Nederland afkomstig is en de communautaire herkomst van de betrokken waren derhalve is vastgesteld, de importeurs niettemin voor de

bepaling van het bedrag van de ontdoken heffingen niet het intercommunautair regiem kunnen genieten dat aan de importeurs van goederen afkomstig uit een andere Lid-Staat ten goede komt.

Craeynest en Van de Walle t./ Belgische Staat.

Gehoord het verslag van raadsheer de Vreese en op de conclusie van de heer Colard, advocaat-generaal ;

Gelet op het bestreden arrest, op 6 februari 1969 door het Hof van beroep te Gent gewezen ;

Gelet op het arrest op 9 maart 1970 door het Hof gewezen ;

Gelet op het arrest op 22 oktober 1970 door het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen gewezen ;

Overwegende dat het Hof, bij arrest van 9 maart 1970 de voorzieningen heeft verworpen in zover ze de beslissing bedoelen gewezen over de strafvordering en over de vordering van de vervolgende partij ;

Overwegende dat alleen nog de tegen de beslissing over de burgerlijke rechtsvordering van verweerder gerichte voorziening moet worden onderzocht ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 97, 110 van de Grondwet, 4, 145, 155, van het verdrag van 25 maart 1957 tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, goedgekeurd door artikel 1 van de wet van 2 december 1957, 2 van het koninklijk besluit van 26 juli 1962 betreffende de toepassing van de verordeningen, richtlijnen, beschikkingen of besluiten, adviezen en aanbevelingen van de Europese Economische Gemeenschap in verband met de landbouw, 1-1, 1-2, 2-1, 3-1, 3-2, 3-4, 3-5, 4-1, 7-1, 8-1, 8-2 van de verordening nummer 13/64 van de Raad van de Europese Economische Gemeenschap houdende geleidelijke totstandbrenging van een gemeen-

schappelijke ordening der markten in de zuivelsector ;

doordat het bestreden arrest, na beslist te hebben dat de eisers zich schuldig hadden gemaakt aan medeplichtigheid aan onregelmatige invoer uit Nederland naar België van een totale hoeveelheid van 12.000 kg. boter van Nederlandse oorsprong, de eisers solidair met anderen veroordeelt om aan verweerder een som van 973.560 frank te betalen wegens ontdoken heffingen welke aan verweerder zagezegd schuldig zouden zijn op grond van de in de schoot van de Europese Economische Gemeenschap vigerende reglementatie, en meer bepaald beslist dat voor het berekenen van de ontdoken heffingen, het bedrag dienende teogepast te worden bepaald door « derde landen », zijnde 8.113 frank per 10 kg. ;

terwijl uit de artikelen 110 van de Grondwet, 1 van voormelde wet van 2 december 1957, 2 van voormeld koninklijk besluit van 26 juli 1962 volgt dat verweerder ten titel van schadevergoeding voor ontdoken heffingen geen sommen mocht vragen welke niet beantwoordden aan de richtlijnen vastgesteld door de Raad en de Commissie van de Europese Economische Gemeenschap binnen de perken van de bevoegdheid welke aan deze organen toegekend wordt door de artikelen 4, 145 en 155 van voormeld verdrag van 25 maart 1957 ;

terwijl uit de hoger ingeroepen artikelen van voormelde verordening van 5 februari 1964 van de Raad van de Europese Economische Gemeenschap volgt dat andere en namelijk lagere rechten worden bepaald voor goederen afkomstig uit de landen van de Europese Economische Gemeenschap dan voor goederen afkomstig uit « derde landen » ;

terwijl geen enkele wettelijke of reglementaire bepaling, noch enige beslissing uitgaande van de op grond van voormelde artikelen van het verdrag van 25 maart 1957 bevoegde organen, aan verweerder toeliet voor uit Nederland afkomstige boter heffingen te vorderen bepaald voor « derde landen » ;

en terwijl er in alle geval onverzoenbaarheid bestaat tussen de konstataatie van het arrest luidens welke de ten deze bedoelde boter uit Nederland afkomstig was, en de beslissing van gezegd arrest luidens welke ten deze de heffingen voorzien voor derde landen van toepassing zou zijn, zodat de konstataaties van het arrest niet beschouwd kunnen worden als een voldoende motivering voor de bestreden beslissing, zoals deze door artikel 97 van de Grondwet wordt vereist ;

Overwegende dat het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, uitspraak doende over de door het Hof bij arrest van 9 maart 1970 krachtens artikel 177 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap gestelde vraag, voor recht zegt dat :

« 1° de verordening nr. 13/64 E.E.G. en de beschikking van 17 juni 1962 van de E.E.G. Commissie, behoudens de bij die beschikking voorziene uitzonderingen, moeten worden uitgelegd in die zin dat aan de importeurs van goederen afkomstig uit een andere Lid-Staat het intercommunautaire regiem alleen ten goede kan komen voor goederen waarvoor een certificaat D.D.4. is afgegeven ;

2° dat deze uitlegging ook moet worden gevolgd wanneer het bedrag van bij sluikimport ontdoken heffingen moet worden bepaald, zelfs wanneer de communautaire herkomst van de betrokken waren anders dan door het certificaat zou kunnen worden vastgesteld » ;

Overwegende dat voormelde bij artikel 7 van bedoelde beschikking bepaalde uitzonderingen, invoer betreffen van niet commerciële aard, namelijk kleine zendingen aan particulieren en persoonlijke bagage van reizigers, en dienvolgens deze niet van toepassing zijn ;

Overwegende dat ten deze de sluikimport zonder certificaat D.D.4. geschiedde ;

Overwegende dat uit die vaststelling en uit bovenvermelde uitlegging van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen blijkt dat, ook indien, zoals het bestreden arrest aanneemt, de litigieuze bij sluikimport geïmporteerde boter uit Nederland afkomstig is en de communautaire herkomst van de betrokken waren derhalve is vastgesteld, de eisers niettemin voor de bepaling van het bedrag van de ontdoken heffingen niet kunnen genieten van het intercommunautaire regiem dat aan de importeurs van goederen afkomstig uit en andere Lid-Staat ten goede komt ;

Dat het middel dienvolgens naar recht faalt ;

Om die redenen,

Rechtdoende tot voorzetting van zijn arrest van 9 maart 1970 ;

Verwerpt de voorziening in zover zij de beslissing bedoelt gewezen over de burgerlijke vordering ;

Veroordeelt elk van de eisers in de helft van de voor het Hof gemaakte kosten waarover bij het arrest van 9 maart 1970 niet is beslist, alsmede van de kosten van de procedure voor het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.

NOOT. — De vraag tot uitlegging werd gesteld door Cass., 9 maart 1970, R.W. 1970-71, 328, waarop het arrest volgde van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen van 22 oktober 1970, besproken in R.W. 1970-71, 1171.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 27 mei 1971.

Voorzitter : M. Ridder J. Rutsaert.

Raadsheren : MM. J. Valentin, R. Polet (verslaggever),
Baron R. Richard en J. Busin.

Procureur-generaal : M. W. Ganshof van der Meersch.

1. E.E.G. — Art. 12 van het verdrag. — Wet van 19 maart 1968. — Strijdig met die bepaling.

2. Wet en koninklijk besluit. — Conflict tussen wet en verdrag. — Internationaalrechtelijke norm die rechtstreekse gevolgen heeft in de interne rechtsorde. — Voorrang. — Toepassing op een norm van het gemeenschapsrecht.

3. E.E.G. — Art. 12 van het verdrag. — Individuele rechten. — Bescherming door de rechtbank.

4. Onverschuldigde betaling. — Terugvordering van betaalde rechten die niet verschuldigd waren.

1. Volgens art. 12 E.E.G. moeten de Lid-Staten er zich van onthouden onderling nieuwe in- of uitvoerrechten of heffingen van gelijke werking in te voeren en de rechten en heffingen te verhogen welke zij in hun onderlinge handelsbetrekkingen toepasten.

De besluiten die na 1 januari 1958 bijzondere rechten op de invoer van sommige zuivelprodukten hebben ingesteld, waren in strijd met dat artikel, evenals de wet van 19 maart 1968, in zover zij de gevolgen van die besluiten bekrachtigt.

2. Zelfs wanneer de bij art. 68, lid 2, grondwet, vereiste instemming met een verdrag gegeven wordt in de vorm van een wet, vervult de wetgevende macht bij het verrichten van deze handeling geen rechtscheppende taak.

Het conflict tussen een rechtsnorm vastgesteld bij een internationaal verdrag en een norm vastgesteld bij de latere wet is niet een conflict tussen twee wetten. De

regel volgens welke een wet de vroegere wet opheft in zover zij haar tegenspreekt, vindt geen toepassing wanneer er een conflict is tussen een verdrag en een wet.

Wanneer het conflict bestaat tussen een landsrechtelijke norm en een internationaalrechtelijke norm die rechtstreekse gevolgen heeft in het interne recht, moet de door het verdrag bepaalde regel voorgaan. Deze voorrang volgt uit de aard zelf van het bij verdrag bepaald internationaal recht. Zulks geldt des te meer wanneer het conflict zich voordoet tussen een norm van het interne recht en een norm van het gemeenschapsrecht.

3. Art. 12 E.E.G. heeft onmiddellijke gevolgen en schept voor de rechtzoekende individuele rechten die door de nationale rechtbanken moeten worden beschermd.
4. Uit de vaststelling dat de door verweerster aan de Staat betaalde rechten niet verschuldigd waren, in zover ze betrekking hadden op ingevoerde produkten uit Lid-Staten van de Gemeenschap, heeft de rechter wettig afgeleid dat verweerster in beginsel gerechtigd was om de teruggave van die rechten te vorderen. Door te dien aanzien te steunen op de regels betreffende de terugvordering van het onverschuldigde en met name op art. 1235 B.W., heeft de rechter deze wetsbepaling op juiste wijze toegepast.

Belgische Staat (Minister van Economische Zaken)
t./ N.V. Fromagerie Franco-Suisse « Le Ski ».

Gehoord het verslag van raadsheer Polet en op de conclusie van de heer Ganshof van der Meersch, procureur-generaal ;

Gelet op het bestreden arrest, op 4 maart 1970 gewezen door het Hof van beroep te Brussel ;

Over de drie middelen samen, het eerste afgeleid uit de schending van de artikelen 1 van het koninklijk besluit van 3 november 1958 tot instelling van een bijzonder recht op de invoer van sommige zuivelprodukten, 1 van de daarop volgende koninklijke besluiten inzake bijzondere rechten van 24 februari 1960, 29 april 1960, 26 augustus 1960, 12 september 1960, 28 oktober 1960 en 28 juni 1962, van het enige artikel van de wet van 19 maart 1968 tot bekrachtiging van koninklijke besluiten genomen met toepassing der bij de wet van 11 september 1962 opgeheven wetten van 30 juni 1931 en van 30 juli 1934, 2 van de wet van 11 september 1962 betreffende de in-, uit- en doorvoer van goederen, 25, 26, 28, 30, 68, 92, 93, 107, 130, 131, 138 van de Grondwet, 1 van de wet van 2 december 1957 houdende goedkeuring van het verdrag tot oprichting van de « Europese Economische Gemeenschap », 12, 169 tot 171, 177, 187 en 192 van het verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap ;

doordat het bestreden arrest, dat de eis van verweerster ontvankelijk verklaart, voor recht heeft gezegd dat deze « in beginsel gerechtigd is om de teruggave te eisen van de bijzondere rechten die zij met toepassing van het koninklijk besluit van 3 november 1958 en van daarop volgende besluiten heeft betaald, ter gelegenheid van de invoer van zuivelprodukten uit Lid-Staten van de Europese Economische Gemeenschap », op grond dat verweerster « stelt dat genoemde rechten niet van de oorspronkelijke eiseres konden worden gevorderd omdat zij ingesteld werden met schending van het verdrag van Rome tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, dat goedgekeurd werd bij de wet van 2 december 1957 ; ... dat het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, bij hetwelk de zaak aanhangig werd gemaakt overeenkomstig artikel 169, lid 2, van het verdrag van Rome, op 13 november 1964 besliste dat het Koninkrijk België, dat na 1 januari 1958 een bijzonder recht op de invoer van zuivelprodukten heeft ingesteld en toegepast, welke heffing van gelijke werking

is als douanerechten, te kort geschoten is in de verplichting bepaald in artikel 12 van voormeld verdrag ; dat er dient te worden aan herinnerd dat bij dit artikel 12 de Lid-Staten overeengekomen waren onderling geen nieuwe in- of uitvoerrechten of heffingen van gelijke werking in te voeren en de rechten en heffingen niet te verhogen welke zij in hun onderlinge handelsbetrekkingen toepasten ; dat luidens voorschrift van de wetten van 30 juni 1931 en 30 juli 1934 de ter uitvoering van die wetten genomen koninklijk besluiten binnen bepaalde termijnen aan de Wetgevende Kamers ter bekrachtiging zullen worden voorgelegd ; dat de bekrachtiging van acht soortgelijke besluiten, waaronder het hierboven vermeld besluit van 3 november 1958, in het verleden geschied is krachtens de wet van 19 maart 1968, die bovendien het volgende heeft bepaald ; « de met toepassing van deze besluiten gestorte sommen blijven voorgoed vervallen. De betaling ervan is onherroepelijk en kan geen aanleiding geven tot enige betwisting ten overstaan van welke overheid ook. Deze bekrachtiging heeft uitwerking van ingang van de dag waarop die besluiten in werking zijn getreden » ; ... dat, door kennis te nemen van het geschil zoals het is voorgebracht, het Hof zijn bevoegdheid niet te buiten gaat, indien het blijkt dat, met betrekking tot die zelfde invoer, de gevolgen van de wet van 19 maart 1968, die van latere datum is dan de opneming van het verdrag van Rome in de nationale wetgeving, stopgezet zijn ; dat zulks te aanvaarden er niet op neerkomt « de wet te censureren » ; dat indien een onverenigbaarheid zich voordeed tussen de bij verdrag bepaalde internationaal rechtelijke norm en de landsrechtelijke norm, de op te lossen vraag erop zou neerkomen te beslissen welke norm voorrang heeft ; dat artikel 12 van het verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap zo moet worden uitgelegd dat het onmiddellijk gevolgen heeft en voor de rechtzoekenden individuele rechten schept die door de nationale rechtbanken moeten worden beschermd ; dat deze gemeenschapsrechtelijke bepaling opgenomen is in de Belgische rechtstorde en aan de rechtzoekenden subjectieve rechten verleent waarvan zij de inachtneming van de Belgische rechtbanken kunnen vorderen ; dat gedaagde in hoger beroep doet gelden dat het verdrag op de niet-nakoming van die bepaling door een Lid-Staat geen andere sanctie stelt dan de procedure van vaststelling van niet-nakoming van verplichtingen die geen enkele bevoegdheid verleent, om de betwiste handeling te vernietigen of te doen nietig verklaren vanaf het begin ; dat de procedure tot het opmaken van een vaststelling van niet-nakoming die is welke door de Commissie tegen een Lid-Staat wordt ingesteld krachtens de artikelen 169 en 171 van het Verdrag ; dat die procedure niet vereist dat de geschonden bepaling een « self-executing » (dat wil zeggen, rechtstreeks toepasselijke) bepaling is ; dat zij geen betrekking heeft op de individuele rechten die de rechtzoekenden kunnen genieten krachtens een « self-executing »-bepaling en die ze kunnen instellen voor de nationale rechtbanken ; dat het argument van de Staat er geen rekening mee houdt dat voornoemd artikel 12 dit karakter bezit ; dat de wet van 19 maart 1968 zonder enig onderscheid geldigheid verleent aan alle inningen van bijzondere rechten, ingesteld bij de koninklijke besluiten die zij bekrachtigt voor de tijd dat de besluiten toegepast werden ; dat zij onverenigbaar is met artikel 12 van het Verdrag in zover dit verbod die rechten in te voeren ; dat « de Staten de plicht hebben ermee rekening te houden dat een landsrechtelijke norm die onverenigbaar is met een bij verdrag bepaalde internationaal rechtelijke norm die beantwoordt aan de verbintenissen door hen aangegaan, niet op geldige wijze kan worden tegengeworpen aan laatstbedoelde norm. Deze verplichting moet als corollarium de voorrang van de verdragsnorm op de landsrechtelijke norm hebben » ; dat « het internationaal recht voorrang moet hebben om redenen van maat-

schappelijke moraal en omdat de voorrang van het landsrecht de veroordeling van het internationale recht zou zijn, aangezien aldus gevolg zou worden gegeven aan de voortdurende bedreiging van het algemeen karakter van dit recht doordat het zou onmogelijk zijn dat de regels van het internationaal recht dit algemeen karakter krijgen en behouden»; ... dat, in strijd met wat gedaagde in hoger beroep tegenwerpt, de aanspraak van eiseres in hoger beroep er niet op neerkomt een wet nietig en van onwaarde te verklaren, maar vast te stellen dat de gevolgen ervan stopgezet zijn in zover zij in strijd is met een rechtstreeks toepasselijke bepaling van het bij verdrag ingevoerd internationaal recht; dat uit de voorgaande overwegingen volgt dat de bijzondere rechten die nog in geschil zijn, onverschuldigd waren»;

terwijl 1) de bedragen als bijzondere rechten door weerster betaald krachtens de koninklijke besluiten bekrachtigd bij de wet van 19 maart 1968, voorgoed vervallen zijn aan eiser en dat de betaling onherroepelijk is en geen aanleiding kan geven tot enige betwisting voor welke overheid ook en dat deze bekrachtiging gevolgen heeft met ingang van de dag waarop die besluiten in werking zijn getreden (schending van de artikelen 1 van de koninklijke besluiten van 3 november 1958, 24 februari 1960, 29 april 1960, 26 augustus 1960, 12 september 1960, 28 oktober 1960, 28 juni 1962 en van het enig artikel van de wet van 19 maart 1968);

2) de gerechtshoven en rechtbanken niet oordelen over de grondwettigheid van de wetten en alleen de wetgevende macht, souverain op haar gebied, beoordeelt of de wetten in overeenstemming zijn met de Grondwet en met de verdragen die de Belgische Staat binden; het bestreden arrest wettelijk de wet van 19 maart 1968, zelfs gedeeltelijk, niet heeft kunnen nietig verklaren onder voorwendsel de gevolgen ervan «stop te zetten», welke redenen duister, tegenstrijdig en onvoldoende zijn (schending van de artikelen 25, 26, 28, 30, 68, 92, 93, 97, 107, 130, 131, 138 van de Grondwet);

3) het bestreden arrest derhalve ten onrechte geweigerd heeft het enige artikel toe te passen van de wet van 19 maart 1968, die van latere datum is dan de wet van 2 december 1957, tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap; laatstgenoemde wet en het verdrag dat zij heeft goedgekeurd, aan de Belgische gerechtshoven en rechtbanken noch de bevoegdheid noch het recht hebben gegeven om een wet van latere datum dan dit verdrag te weigeren toe te passen, zelfs indien deze wet in strijd was met het verdrag (schending van de artikelen 25, 26, 28, 30, 68, 92, 93, 107, 130, 131, 138 van de Grondwet en 1 van de wet van 2 december 1957, 12, 169 tot 171, 187 en 192 van het Verdrag);

4) de rechtstreekse toepasselijkheid van artikel 12 van het verdrag van de Europese Economische Gemeenschap niet kan worden ingeroepen tegen de wet van 19 maart 1968 waarin wordt bepaald dat de betaalde sommen waarvan sprake is, onherroepelijk verkregen zijn door eiser en dat zij geen aanleiding kunnen geven tot enige betwisting ten overstaan van welke overheid ook (schending van alle bepalingen);

het tweede, afgeleid uit de schending van de artikelen 1 van het koninklijk besluit van 3 november 1958 tot instelling van een bijzonder recht op de invoer van sommige zuivelprodukten, 1 van de daarop volgende koninklijke besluiten inzake bijzondere rechten van 24 februari 1960, 29 april 1960, 26 augustus 1960, 12 september 1960, 28 oktober 1960 en 28 juni 1962, van het enig artikel van de wet van 19 maart 1968 tot bekrachtiging van koninklijke besluiten genomen met toepassing der bij de wet van 11 september 1962 opgeheven wetten van 30 juni 1931 en 30 juli 1934, 2 van de wet van 11 september 1962 betreffende de in-, uit- en doorvoer van goederen, 25, 26, 28, 30,

68, 92, 93, 107, 130, 131 en 138 van de Grondwet, 1 van de wet van 2 december 1957 houdende goedkeuring van het verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, 12, 169, 170, 171, 177, 187 en 192 van het verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, 23 tot 27 van het Gerechtelijk Wetboek;

doordat het bestreden arrest steunt op de gronden overgenomen in het eerste middel en bovendien op de overwegingen «dat gedaagde in hoger beroep zich vruchteloos beroept op het voorschrift van de wet van 19 maart 1968 die, naar hij zegt, uitdrukkelijk verklaart dat de betalingen verschuldigd zijn en voorgoed vervallen blijven aan de Schatkist; dat in deze wetsbepaling niet de wil tot uiting komt om de voorschriften ervan op te leggen spijt tegenstrijdige, zelfs rechtstreeks toepasselijke bepalingen van het verdrag van Rome; dat, bij ontstentenis van een bepaling van de Grondwet, wat hier wel het geval is — of van een wet waarbij aan de rechtbanken uitdrukkelijk wordt voorgeschreven in elk geval, zelfs in zover de wet het verdrag zou tegenspreken, een wet van latere datum dan een goedgekeurd bekendgemaakt en nog in werking zijnde verdrag toe te passen, de rechtsspraak niet bevoegd is om zulke verplichting in het leven te roepen; dat een impliciet voornemen om de landswet, wanneer zij in strijd is met de verbintenissen van het internationaal verdrag, te doen toepassen niet kan worden aangenomen tenzij daarover niet de minste twijfel bestond; dat zodanig voornemen niet ipso facto hieruit volgt dat de hierbedoelde wet alle betwisting betreffende de geïnde sommen verbiedt; dat de wettekst niet zegt dat het verbod ook geldt voor het geval dat dit verbod in strijd zou zijn met het verdrag van Rome; dat de ontleding van de parlementaire voorbereiding niet de zekerheid geeft dat het Parlement een degelijk gebod heeft willen of menen goed te keuren; dat aldus het advies van de Raad van State, dat bij de memorie van toelichting is gevoegd en eveneens aan het parlement is onderworpen, zegt dat volgens de aan de Raad van State verstrekte uitleg het doel van de bepaling niet was elke betwisting uit te sluiten die zou gegrond zijn op een andere oorzaak dan de onregelmatigheid die het gevolg is van de niet-bekrachtiging van de koninklijke besluiten binnen de termijnen bepaald bij de wetten ter uitvoering waarvan de besluiten werden genomen; dat de commissie van economische zaken van de Senaat een uiteenzetting van de minister van Economische zaken heeft gehoord, die zij in haar verslag als volgt samenvat: «... de stelling van de minister komt erop neer vast te stellen dat België zijn verplichtingen tegenover de E.E.G. heeft vervuld door de bedoelde besluiten in 1964 op te heffen»; dat zodanige stelling in de geest van de commissie niet kon impliceren dat het ontwerp van wet in strijd was met het Verdrag van Rome; dat een van de commissieleden er nochtans op wees dat de besluiten onwettig waren want strijdig met het E.E.G.-verdrag, maar dat bij stemming de commissie eenparig dit advies ter zijde stelde ten einde enerzijds te vermijden dat de Staat grote terugbetalingen zou moeten doen, anderzijds wegens de mogelijkheid voor de Commissie van de E.E.G. en van de andere Lid-Staten «hun houding in deze te bepalen»; dat uit die stemming niet kennelijk blijkt dat de rechtbanken worden gelast de landswet toe te passen tegen het verdrag; dat er geen reden is om aan te nemen dat zulks de wil was van het Parlement; dat deze wil niet tot uiting is gebracht in de tekst van de wet; ... dat, in strijd met wat gedaagde in hoger beroep opwerpt, de aanspraak van eiseres in hoger beroep er niet op neerkomt een wet nietig en van onwaarde te verklaren, maar vast te stellen dat de gevolgen ervan stopgezet zijn, in zover zij in strijd is met een rechtstreeks toepasselijke bepaling van het bij verdrag ingevoerde internationaal recht; dat uit de voorgaande overwegingen volgt dat de bijzondere rechten die nog in geschil zijn, onverschuldigd waren»;

terwijl, eerste onderdeel, de bepalingen van de wet van 19 maart 1968, volgens welke de met toepassing van de bekrachtigde koninklijke besluiten gestorte sommen voorgoed vervallen blijven, de betaling ervan onherroepelijk is en geen aanleiding kan geven tot enige betwisting ten overstaan van welke overheid ook en deze bekrachtiging uitwerking heeft met ingang van de dag waarop die besluiten in werking zijn getreden, de wil van de Belgische wetgever insluiten deze wet te doen toepassen niettegenstaande alle andere hiermee strijdige bepaling van welke aard ook en met name niettegenstaande het bepaalde in artikel 12 van het Verdrag (schending van de artikelen 1 van de koninklijke besluiten van 3 november 1958, 24 februari 1960, 29 april 1960, 26 augustus 1960, 12 september 1960, 28 oktober 1960, 28 juni 1962, van het enige artikel van de wet van 19 maart 1968, 2 van de wet van 11 september 1962, 25, 26, 28, 30, 68, 92, 93, 107, 130, 131, 138 van de Grondwet, 1 van de wet van 2 december 1957, 12 van het E.E.G.-verdrag) ;

tweede onderdeel : a) eiser bij de tenuitvoerlegging van het arrest nr. 90-91/63 van 13 november 1964 van het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen de genoemde bijzondere rechten heeft afgeschaft voor het toekomstende en wettig naar intern recht de tenuitvoerlegging van dit arrest van 13 november 1964 kon regelen bij de wet van 19 maart 1968 door aan dit arrest terugwerking te ontzeggen wegens de economische terugslag ervan en wegens de aard van de bedoelde rechten die in de prijzen meegerekend werden (schending van de artikelen 1 van de wet van 2 december 1957, 12, 169, 170, 171, 177, 187, 192 van het Verdrag, 23 tot 27 van het Gerechtelijk Wetboek) ;

b) de rechtstreekse toepasselijkheid van artikel 12 van het verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap niet onverenigbaar is met de bevoegdheid van de Belgische wetgever om bij de tenuitvoerlegging van voornoemd arrest van 13 november 1964 naar intern recht te beslissen over het lot van de bedoelde bijzondere rechten en, wegens de voormelde redenen, te bepalen dat die betaalde rechten, die voorgoed vervallen zijn, niet meer het voorwerp kunnen zijn van een betwisting (schending van alle in het middel aangehaalde bepalingen) ;

het derde, afgeleid uit de schending van de artikelen 1 van het koninklijk besluit van 3 november 1958 tot instelling van een bijzonder recht op de invoer van sommige zuivelprodukten, 1 van de daarop volgende koninklijke besluiten inzake bijzondere rechten van 24 februari 1960, 29 april 1960, 26 augustus 1960, 12 september 1960, 28 oktober 1960 en 28 juni 1962, van het enige artikel van de wet van 19 maart 1968 tot bekrachtiging van koninklijke besluiten genomen met toepassing der bij de wet van 11 september 1962 opgeheven wetten van 30 juni 1931 en 30 juli 1934, 6, 1131, 1133, 1235, 1376, 1377 en 1378 van het Burgerlijk Wetboek, 1 van de wet van 2 december 1957 houdende goedkeuring van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, 12, 169, 171, 187 en 192 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, 1 van het wetsbesluit van 14 mei 1964 op de prijzencontrole en 97 van de Grondwet ;

doordat het bestreden arrest, dat de eis van verweerder ontvankelijk verklaart, voor recht heeft gezegd dat deze « in beginsel gerechtigd is om de teruggave te eisen van de bijzondere rechten die zij met toepassing van het koninklijk besluit van 3 november 1958 en van daarop volgende besluiten, heeft betaald ter gelegenheid van de invoer van zuivelprodukten uit Lid-Staten van de Europese Economische Gemeenschap, op grond dat uit de verdaging voorgeschreven door diezelfde eiseres (thans verweerster) volgt dat zij in de eerste plaats handelde tot terugvordering van het onverschuldigde overeenkomstig de artikelen 1235, 1376, 1377 en 1378 van het Burgerlijk Wetboek ; ... dat eiseres in hoger beroep (thans verweerster) de teruggave vordert van wat niet verschuldigd is aan de ontvanger

en hij niettemin gekregen heeft ; dat de vordering als oorzaak heeft de afwezigheid van een schuld wegens de niet-toepasselijkheid van de in geschil zijnde rechten op de zuivelprodukten door de oorspronkelijke eiseres (thans verweerster) ingevoerd uit de Lid-Staten ; dat het beginsel, hier zoals vóór de eerste rechter, te vinden is in de gevolgen van artikel 12 van het Verdrag ten aanzien van die rechten ; ... dat kan worden onderstreept dat eiseres in hoger beroep, die het recht heeft van de betaler, haar verwijten richt tegen de uitvoerende macht, de ontvanger in onderhavig geval, om krachtens koninklijke besluiten en krachtens de wet die ze met terugwerkende kracht heeft goedgekeurd, rechten te hebben geïnd ofschoon het Verdrag van Rome zich verzet tegen de toepassing van zodanige wettelijke en verordenende bepalingen op produkten ingevoerd uit Lid-Staten van de Gemeenschap ; ... dat de wet van 19 maart 1968 zonder enig onderscheid geldigheid verleent aan alle inningen van bijzondere rechten, ingesteld bij de koninklijke besluiten die zij bekrachtigt voor de tijd dat de besluiten toegepast werden ; dat zij onverenigbaar is met artikel 12 van het Verdrag in zover dit verbood die rechten in te voeren ; dat « de Staten de plicht hebben ermee rekening te houden dat een landsrechtelijke norm die onverenigbaar is met een bij verdrag bepaalde internationaal rechtelijke norm die beantwoordt aan de verbintenissen door hen aangegeven niet op geldige wijze kan worden tegengeworpen aan laatsbedoelde norm » ; ... dat in strijd met wat gedaagde in hoger beroep tegenwerpt, de aanspraak van eiseres in hoger beroep er niet op neerkomt een wet nietig en van onwaarde te verklaren, maar vast te stellen dat de gevolgen ervan stopgezet zijn in zover zij in strijd is met een rechtstreeks toepasselijke bepaling van het bij verdrag bepaald internationaal recht ; dat uit de voorgaande overwegingen volgt dat de bijzondere rechten die nog in geschil zijn, onverschuldigd zijn ; dat volgens artikel 1235 van het Burgerlijk Wetboek hetgeen betaald is zonder verschuldigd te zijn, kan worden teruggevorderd, behalve — en alleen deze beperking wordt vermeld — in geval van natuurlijke verbintenissen die men vrijwillig voldaan heeft ; dat aan de voorwaarden waaraan volgens het Burgerlijk Wetboek moet worden voldaan van voor de terugvordering van het onverschuldigde, vreemd zijn de opmerkingen van gedaagde in hoger beroep betreffende de winst, een abnormale winst, beweert zij, die de teruggave van de geïnde rechten aan eiseres in hoger beroep zou bezorgen ;

terwijl 1) de bedoelde bijzondere rechten door verweerster verschuldigd waren en betaald zijn krachtens verplichtingen afgeleid uit het koninklijk besluit van 3 november 1958, uit de daarop volgende besluiten en uit de wet van 19 maart 1968 en die verplichtingen bij bedoeld arrest nietig verklaard zijn op grond dat die wetgevende en verordenende bepalingen in strijd waren met artikel 12 van het Verdrag (schending van de artikelen 1 van de koninklijke besluiten van 3 november 1958, 24 februari 1960, 29 april 1960, 26 augustus 1960, 12 september 1960, 28 oktober 1960, 28 juni 1962, van het enige artikel van de wet van 19 maart 1968, 1131 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek) ;

2) het onderscheid dat het bestreden arrest maakt tussen het feit de wet niet nietig te verklaren enerzijds, maar eenvoudig vast te stellen dat de gevolgen ervan stopgezet zijn in zover de wet in strijd is met een rechtstreeks toepasselijke bepaling van het bij verdrag bepaald internationaal recht anderzijds, geen invloed kan hebben en niet verhindert dat in de twee gevallen de uit de wet voortvloeiende verbintenissen nietig verklaard worden (schending van de artikelen 131 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek, 1 van de wet van 2 december 1957, 12, 16, 171, 187, 192 van het Verdrag, het enige artikel van de wet van 19 maart 1968) ;

3) in geval van nietigverklaring van verbintenissen de rechtsvordering tot teruggave van betaalde geldsommen

niet gegrond is op de bepalingen betreffende de terugvordering van het onverschuldigde, maar op de bepalingen betreffende de nietigverklaring van de verbintenissen en overeenkomsten (schending van de artikelen 6, 1131, 1133, 1235, 1376, 1377 en 1378 van het Burgerlijk Wetboek);

4) eisers opmerkingen in zijn regelmatig neergelegde conclusie waarin hij aanvoerde « dat de eerste rechter trouwens terecht het middel afgeleid uit de afwezigheid van alle schade, heeft laten gelden; dat immers de bijzondere rechten geïnd en betaald zonder enig bezwaar van de firma Detry, opgenomen zijn in de kostprijs van de produkten die zij heeft te koop gesteld, zodat de belasting uiteindelijk door alle kopers betaald is; dat er moet worden op gewezen tenslotte dat het gevoerde geding er in werkelijkheid toe leidt aan eiseres in hoger beroep een onverschuldigde winst te bezorgen; dat indien eiseres in hoger beroep vrijgesteld was geworden van de betaling van de bedoelde bijzondere rechten zij immers overeenkomstig de wetgeving op de prijzencontrole de prijs die zij door de verkoop van haar produkten heeft bekomen, had moeten verminderen », toepasselijk zijn en ten onrechte verworpen zijn (schending van de artikelen 6, 1131 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek, 1 van het wetsbesluit van 14 mei 1946 en 97 van de Grondwet):

I. In zover de middelen de schending aanvoeren van de artikelen 25, 26, 28, 30, 68, 92, 93 van de Grondwet, 12, 169, 170, 171, 177, 187, 192 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap en het enige artikel van de wet van 19 maart 1968:

Overwegende dat volgens artikel 12 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap de Lid-Staten er zich van moeten onthouden onderling nieuwe in- of uitvoerrechten of heffingen van gelijke werking in te voeren en de rechten en heffingen te verhogen welke zij in hun onderlinge handelsbetrekkingen toepasten;

Overwegende dat de bijzondere invoerrechten waarvan eiseres de teruggave vordert, door elser zijn geïnd met toepassing van koninklijke en ministeriële besluiten van latere datum dan 1 januari 1958, op welke datum het Verdrag in werking is getreden;

Overwegende dat die koninklijke besluiten opgeheven zijn bij artikel 13 van het koninklijk besluit van 28 december 1961 en bij artikel 1 van het koninklijk besluit van 23 oktober 1965;

Overwegende dat de wet van 19 maart 1968 niettemin voor het verleden bekrachtiging gaf aan de besluiten van na 1 januari 1958 krachtens welke de bijzondere rechten waarvan verweerster de teruggave vordert, geïnd zijn; dat het enige artikel van deze wet bepaalt dat de met toepassing van deze besluiten gestorte sommen « voorgoed vervallen » blijven, dat « de terugbetaling ervan onherroepelijk is en geen aanleiding kan geven tot enige betwisting ten overstaan van welke overheid ook »;

Overwegende dat de besluiten die na 1 januari 1958 bijzondere rechten op de invoer van sommige zuivelprodukten, hebben ingesteld, in strijd waren met artikel 12 van het Verdrag;

Overwegende dat de wet van 19 maart 1968, in zover zij de gevolgen van die besluiten bekrachtigt, eveneens strijdig is met deze bepaling;

Overwegende dat, zelfs wanneer de bij artikel 68, lid 2, van de Grondwet vereiste instemming met een verdrag gegeven wordt in de vorm van een wet, de wetgevende macht bij het verrichten van deze handeling geen recht-scheppende taak vervult;

Dat het conflict tussen een rechtsnorm vastgesteld bij internationaal verdrag en een norm vastgesteld bij de latere wet niet een conflict is tussen twee wetten;

Overwegende dat de regel volgens welke een wet de vroegere wet opheft in zover zij haar tegensprekt geen

toepassing vindt wanneer er een conflict is tussen een verdrag en een wet;

Overwegende dat wanneer het conflict bestaat tussen een landsrechtelijke norm en een internationaalrechtelijke norm die rechtstreekse gevolgen heeft in de interne rechtsorde, de door het verdrag bepaalde regel moet voorgaan; dat deze voorrang volgt uit de aard zelf van het bij verdrag bepaald internationaal recht;

Overwegende dat zulks te meer geldt wanneer, zoals hier, het conflict zich voordoet tussen een norm van het interne recht en een norm van gemeenschapsrecht;

Dat immers de verdragen die het gemeenschapsrecht hebben in het leven geroepen, een nieuwe rechtsorde hebben ingesteld, ten behoeve waarvan de Lid-Staten de uitoefening van hun soevereine machten in de bij deze verdragen omschreven gebieden hebben beperkt;

Overwegende dat artikel 12 van het Verdrag tot instelling van de Europese Economische Gemeenschap onmiddellijke gevolgen heeft en voor de rechtzoekenden individuele rechten schept die door de nationale rechtbanken moeten worden beschermd;

Overwegende dat uit de voorgaande overwegingen volgt dat de rechter verplicht was de bepalingen van intern recht die strijdig zijn met deze bepaling van het Verdrag, buiten toepassing te laten;

Overwegende dat, na te hebben vastgesteld dat in het onderhavige geval de normen van het gemeenschapsrecht en de normen van het interne recht onvereenigbaar waren, het bestreden arrest heeft kunnen beslissen, zonder schending van de in de middelen aangehaalde wettelijke bepaling, dat de gevolgen van de wet van 19 maart 1968 waren « stopgezet in zover zij in strijd was met een rechtstreeks toepasselijke bepaling van het bij verdrag bepaald internationaal recht »;

Dat dienaangaande de middelen naar recht falen.

II. In zover het eerste middel in het bijzonder de schending van artikel 97 van de Grondwet inroept

Overwegende dat het arrest, zonder zich tegen te spreken, heeft kunnen zeggen enerzijds dat « de aanspraak van eiseres in hoger beroep (thans verweerster) er niet toe leidt een wet nietig te verklaren » en anderzijds dat deze aanspraak ertoe leidt « vast te stellen dat de gevolgen ervan stopgezet zijn »; dat de bestreden reden noch duister noch tegenstrijdig is;

Dat het middel, in zover het de schending van artikel 97 van de Grondwet inroept, feitelijke grondslag mist.

III. In zover het derde middel in het bijzonder de artikelen 1235, 1316 en 1377 van het Burgerlijk Wetboek inroept:

Overwegende dat, na te hebben vastgesteld dat de door verweerster betaalde rechten niet verschuldigd waren, in zover zij betrekking hadden op ingevoerde produkten uit Lid-Staten van de Gemeenschap, het arrest daaruit wettig heeft afgeleid dat verweerster in beginsel gerechtigd was om de teruggave van die rechten te vorderen;

Dat de bestreden beslissing, die ten dien aanzien steunt op de regels betreffende de terugvordering van het onverschuldigde en met name op artikel 1235 van het Burgerlijk Wetboek, verre van deze wetsbepaling te schenden, ze op juiste wijze heeft toegepast;

Dat het middel, in zover het zich beroept op de schending van de artikelen 1235, 1376 en 1377 van het Burgerlijk Wetboek, niet kan aangenomen worden;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;
Veroordeelt elser in de kosten.

NOOT. — Bij K.B. van 3 november 1958 werd een recht ingesteld, te heffen bij de afgifte van invoervergunningen

voor bepaalde zuivelprodukten. De uit Lid-Staten van de E.E.G. ingevoerde produkten werden hiervan niet vrijgesteld. Het besluit werd genomen bij toepassing van de wetten van 30 juni 1931 en 30 juli 1934, die opgeheven en vervangen werden door de wet van 11 september 1962. Het K.B. van 3 november 1958 werd nog door andere besluiten gewijzigd of vervangen, terwijl het bedrag van de heffingen nader bepaald werd bij ministerieel besluit. De rechten werden bij ministerieel besluit van 29 oktober 1964 op nihil gebracht en ten slotte bij K.B. van 23 oktober 1965 afgeschaft.

Bij brief van 8 november 1961 berichtte de Commissie van de E.E.G. aan de Belgische regering dat zij de getroffen maatregel niet kon goedkeuren. Na het verweer van de regering te hebben ontvangen, bracht de Commissie, krachtens art. 169, eerste lid, E.E.G., een gemotiveerd advies uit waarin ze vaststelde dat de regering de krachtens art. 12 E.E.G. op haar rustende verplichting niet was nagekomen, en ze verzocht de regering binnen een maand de maatregelen te treffen die tot nakoming van het advies mochten nodig blijken. Bij brief van 8 mei 1963 deelde de regering mede dat ze bereid was de voor invoervergunningen van zuivelprodukten geldende rechten af te schaffen, zodra met de commissie ten aanzien van een passende oplossing overeenstemming zou zijn bereikt. Daar de bedoelde heffingen gehandhaafd bleven, kwam de commissie in beroep bij het Hof van Justitie van Luxemburg. Dit besliste bij arrest van 13 november 1964 (Jur., X, 1964, 1218) dat de Belgische regering de op haar krachtens art. 12 E.E.G. rustende verplichting niet was nagekomen daar zij na 1 januari 1958 een bijzonder recht bij afgifte van invoervergunningen had ingesteld.

Op 28 december 1965 leidde de N.V. Le Ski tegen de Belgische Staat een geding in tot terugbetaling van de geheven rechten; bij conclusie beperkt ze haar eis tot de rechten die bij de invoer uit Lid-Staten geheven waren (ongeveer 60 miljoen frank). De rechtbank van eerste aanleg te Brussel wees de vordering af bij vonnis van 6 februari 1967, zeggend dat art. 12 E.E.G. niet rechtstreeks toepasselijk is en dat enkel de wetgever tot afschaffing of wijziging van de met het Verdrag strijdige bepalingen kan overgaan.

Intussen had de regering bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers een wetsontwerp ingediend « tot bekrachtiging van koninklijke besluiten genomen bij toepassing der bij de wet van 11 september 1962 opgeheven wetten van 30 juni 1931 en van 30 juli 1934 » (Kamer, 1966-67, nr. 288). Met betrekking tot de vraag of eventueel een eis tegen de bekrachtiging door het Parlement kon ingesteld worden, stipte de verslaggever in de Senaat aan dat vorderingen bij het Hof van Justitie slechts kunnen ingesteld worden door de Commissie en de andere Staten en dat het geschil voor de nationale rechter een einde neemt met de vaststelling dat de wetgever het probleem heeft beslecht, omdat hij voor een kategorisch voorschrift staat van de nationale wetgever wiens bevel hij moet uitvoeren. Het verslag zegt: « Immers, zelfs wanneer men kan aannemen dat een wet die na een verdrag tot stand komt, ontoepasselijk is indien zij niet in overeenstemming is met dat verdrag, dan nog is die leer noodzakelijkerwijze beperkt in haar gevolgen » (Senaat, 1967-68, nr. 130, blz. 5). Het verslag citeert dan de volgende tekst van procureur-generaal Hayoit de Termicourt: « Gewis, zo een tekst in de Grondwet aan de rechterlijke instanties voorschreef de interne wetten toe te passen, zelfs in zover zij een voorheen goedgekeurd en bekendgemaakt verdrag, dat alsnog vigeert, tegenspreken, of zo een wet — hetzij door een algemene bepaling, hetzij door een bepaling betreffende bijzondere materies — dergelijke verplichting formeel uitte, dan zouden die instanties verplicht zijn zich naar dat voorschrift te voegen, ook al gold het verdragen met de specifieke kenmerken van de verdragen waarbij de Europese Gemeenschappen worden ingesteld » (Conflict tussen het

verdrag en de interne wet, R.W. 1963-64, 84). Het verslag zegt verder: « Hieruit blijkt dat er voor de rechter, op wie een beroep wordt gedaan om aan het verdrag voorrang te verlenen boven een wet, gesteld in bewoordingen als die welke in het ontwerp worden gebruikt (naar het voorbeeld van de wet van 30 juli 1934) geen gegronde eis en derhalve ook geen prejudiciële kwestie kan bestaan ».

Het enige artikel van de daarop volgende wet van 19 maart 1968 (B.S., 21 maart 1968) bepaalt dat de met toepassing van de bedoelde besluiten gestorte sommen « voorgoed vervallen » blijven en dat « de betaling ervan onherroepelijk is en geen aanleiding kan geven tot enige betwisting ten overstaan van welke overheid ook ».

Het vonnis van de rechtbank van eerste aanleg werd hervormd door Hof Brussel, 4 maart 1970 (J.T. 1970, 413; Rev. trim. dr. eur., 1970, 369, met noot; zie ook het artikel van Léon Goffin en Arlette Burlion, « Le droit communautaire prévaut-il sur le droit national ? », in J.T. 1970, 605). Met betrekking tot de wet van 19 maart 1968 overwoog het Hof van beroep « que ce texte n'exprime point la volonté d'imposer ses dispositions en dépit des dispositions contraires, même directement applicables, du Traité de Rome ». Vorenstaand arrest verwerpt het cassatie-beroep van de Belgische Staat tegen het arrest van het Hof van beroep, inzonderheid met de overweging « dat de wet van 19 maart 1968, in zover zij de gevolgen van die besluiten bekrachtigt, eveneens strijdig is met deze bepaling » (art. 12 E.E.G.).

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

8e Kamer. — 7 mei 1971.

Voorzitter: M. Verwilghen.

Raadsheren: M.M. Screvens en Delva.

Advocaten: Mrs. Léon Goffin, Magnée en Y. Dumon.

1. E.E.G. — Alleenkoopovereenkomst. — Tussen ondernemingen van dezelfde Lid-Staat. — Zonder dat de goederen de grenzen overschrijden. — Facultatieve aanmelding. — Rechtsgevolgen van de overeenkomst zolang de nietigheid ervan niet is vastgesteld. — Onmiddellijke uitwerking.
2. Overeenkomst. — Oorzaak. — Begrip.

1. In 1959 werd tussen twee Belgische ondernemingen overeengekomen dat de ene de stikstof die zij in België zou nodig hebben, uitsluitend bij de andere zou betrekken, met de verbintenis dat zij zelf de stikstof zou gebruiken en ze niet aan derden zou afstaan. Gedagvaard tot betaling van schadevergoeding wegens niet-nakoming van het contract, werpt ze op dat het strijdig is met art. 85 § 1 E.E.G. De eerste rechter heeft de behandeling van de zaak geschorst tot na beslissing door de Commissie van de E.E.G. over de regelmatigheid van de aanmelding van het contract.

Een overeenkomst waarbij een onderneming zich ertoe verbindt waren bij een andere onderneming en alleen bij deze te betrekken, is niet reeds uit dien hoofde onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt, zoals bepaald in art. 85 § 1, maar kan het zijn.

Het blijkt dat de overeenkomst reglementair bij de Commissie is aangemeld (zie nader het arrest). Die aanmelding was echter niet eens verplicht, daar het gaat om een contract van het in art. 4, § 2-1, van de verordening 17/62 bedoelde type tussen ondernemingen behorende tot eenzelfde Lid-Staat, contract waarvan de uitvoering niet medebrengt dat de betrokken goederen de nationale grenzen overschrijden en hetwelk dus geen betrekking heeft op invoer of uitvoer tussen Lid-Staten. Ofschoon overeenkomsten van dit type toch qua stan-

daardovereenkomst werden aangemeld, moeten ze niet-temin aangemerkt worden als akkoorden waaraan slechts twee ondernemingen deelnemen, d.i. als overeenkomsten vallende onder de in de artikelen 5 § 2 en 4 § 2 bedoelde categorie, die niet voor verplichte aanmelding vatbaar zijn, zelfs niet indien ze deel uitmaken van een net van parallele contracten.

Een van aanmelding vrijgestelde en niet aangemelde overeenkomst sorteert volledig rechtsgevolg, zolang de nietigheid ervan niet is vastgesteld. Hetzelfde geldt voor de van aanmelding vrijgestelde overeenkomsten die niettemin werden aangemeld.

Er bestaat derhalve geen aanleiding tot schorsing van de zaak.

Nu het Hof van Justitie ook ten aanzien van de aan verplichte aanmelding onderhevige overeenkomsten duidelijk stelling heeft genomen ten gunste van de onmiddellijke uitwerking ervan als ze aangemeld zijn, is de opwerping niet dienstig volgens welke de voorlopige geldigheid van het contract de schorsing van de procedure zou rechtvaardigen.

Evenmin is dan pertinent het middel ontleend aan art. 9 § 3 van verordening nr. 17/62, betreffende de vraag over de bevoegdheid van de interne rechtsmachten tot nietigverklaring van het contract en betreffende de vraag naar het ogenblik vanaf hetwelk deze rechtsmachten mogen optreden.

2. Een contract heeft een oorzaak zodra iedere mede-contractant een verbintenis heeft aangegaan die de andere partij ertoe gebracht heeft het contract te sluiten, zonder dat daarbij volledige gelijkwaardigheid van prestatie is vereist.

N.V. L'Oxhydrique Internationale t./ N.V. Levis.

Gezien, in regelmatige vorm overgelegd, de door de wet vereiste processtukken ;

Overwegende dat het hoger beroep, regelmatig naar vorm en tijd, ontvankelijk is ;

Dat het incidenteel beroep insgelijks behoorlijk werd ingesteld en ontvankelijk voorkomt.

I. Draagwijdte van het geschil in hoger beroep :

Overwegende dat de door N.V. L'Oxhydrique Internationale (O.I.), eiseres in hoger beroep, ingestelde vordering strekt tot betaling van een contractuele forfaitaire schadevergoeding, bij toepassing van artikel 4 van een onder partijen op 2 januari 1959 gesloten overeenkomst van exclusieve bevoorrading ; dat verweerster in hoger beroep, N.V. Levis, zich bij dit contract ertoe verbonden heeft alle hoeveelheden stikstof, welke zij in België benutten zou, uitsluitend bij voornoemde firma L'Oxhydrique Internationale aan te kopen ; dat de looptijd van dit contract op één jaar was vastgesteld, met stilzwijgende voortzetting van jaar tot jaar, behoudens opzegging bij aangetekend schrijven, drie maanden vóór de contractuele vervaldag ;

Overwegende dat de N.V. L'Oxhydrique Internationale aan N.V. Levis het verwijt maakt zich, in strijd met deze contractuele verbintenis, sinds januari 1967 bij een andere leverancier in stikstof te hebben bevoorrad, gesteld dat — thesis L'Oxhydrique Internationale — N.V. Levis het contract op het ogenblik van de dagvaarding nog niet had opgezegd ;

Dat N.V. Levis de materialiteit van het aangeklaagde feit niet betwist ; dat zij voor de eerste rechter evenwel in hooforde concludeerde tot de nietigheid van het contract, hetzij bij gebrek aan oorzaak, hetzij wegens strijdigheid met de bepaling van artikel 85 § 1 van het E.E.G. verdrag ; dat zij in ondergeschikte orde voorhield slechts gehouden te zijn tot een schadevergoeding berekend over de periode van niet-bevoorrading tot 2 januari 1968, datum waarop

het contract haars inziens een einde had genomen ingevolge een opzegging welke bij brief van 10 mei 1967 zou zijn geschied ;

Overwegende dat de eerste rechter de exceptie van nietigheid wegens gebrek aan oorzaak heeft afgewezen ; dat hij de vordering voor het overige ontvankelijk heeft verklaard, doch de verdere behandeling van de zaak heeft geschorst, tot na beschikking door de E.E.G. Commissie over de regelmatigheid van de door eiseres N.V. Oxhydrique Internationale bij toepassing van artikel 85 § 3 van het E.E.G. verdrag en E.E.G. verordening nr. 17/62 verrichte « aanmelding » ;

Overwegende dat laatstgenoemde N.V. Oxhydrique Internationale, thans eiseres in hoger beroep, de verenigbaarheid van het aangevochten contract van 2 januari 1959 met artikel 85 E.E.G. verdrag en E.E.G. verordening 17/62 voorstaat, en onder meer stelt dat de aanmelding aan de E.E.G. Commissie regelmatig en tijdig is ingediend ; dat zij ten deze een brief van 4 maart 1970 inroept, waarvan de eerste rechter dus geen kennis had, brief uitgaande van de Algemene Directie - mededinging bij de E.E.G. Commissie en waaruit zij afleidt dat, gelet op deze regelmatige aanmelding, aan het contract van 2 januari 1959 « volle uitwerking » moet worden toegekend ;

Dat zij, met verwijzing naar de jongste rechtspraak van het Hof van Justitie, bovendien voorhoudt dat het contract niet eens hoefde te worden aangemeld ;

Dat zij, krachtens artikel 1068 Gerechtelijk Wetboek toewijzing vraagt van het door haar gevorderde contractuele schadebedrag tot beloop van 55.656 frank ;

Overwegende dat N.V. Levis op incidenteel beroep de hervorming van het bestreden vonnis nastreeft, in zover het middel strekkende tot nietigverklaring van het contract wegens gebrek aan oorzaak werd afgewezen ; dat zij dit middel handhaaft en concludeert tot afwijzing zowel van de vordering als van het hoofdberoep ; dat zij in ondergeschikte orde concludeert tot bevestiging van het bestreden vonnis, in de mate waarin het de behandeling van de zaak schorst tot na beslissing van de E.E.G. Commissie met betrekking tot de door Oxhydrique Internationale aan deze commissie verrichte aanmelding ;

Dat zij in zeer ondergeschikte orde aanstuurt op het stellen van een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie bij toepassing van artikel 177 E.E.G. verdrag, de vraag te weten op welk ogenblik de E.E.G. Commissie naar luid van artikel 9 § 3 van verordening nr. 17/62 « de procedure ingesteld heeft » ;

II. Wat de toepassing van artikel 85 E.E.G. verdrag betreft :

Overwegende dat eiseres in hoger beroep, L'Oxhydrique Internationale, terecht voorhoudt dat het aangevochten contract van 2 januari 1959 niet onder toepassing valt van de verbodsbepaling van artikel 85 § 1 E.E.G. verdrag ; dat verweerster in hoger beroep, N.V. Levis, daarentegen ten onrechte de in artikel 85 § 2 van dit verdrag bedoelde nietigheid inroept, wegens strijdigheid van het contract met de door artikel 85 § 1 gehuldigde verbodsbepaling ;

Overwegende dat partijen ter zake Belgische firma's zijn ; dat het door hen afgesloten exclusiviteitscontract luidens zijn artikel 1 betrekking heeft op aankoop door N.V. Levis van alle hoeveelheden stikstof welke zij in België zou aanwenden ; dat deze door artikel 1 van het contract opgelegde beperking van het afzetgebied haar bevestiging vindt in de door L'Oxhydrique Internationale vastgestelde algemene verkoopsvoorwaarden, waarvan de toepassing naar luid van artikel 7 van het contract voor partijen bindend zijn ; dat deze algemene verkoopsvoorwaarden de verplichting opleggen de aangekochte producten volledig binnen het Belgische grondgebied te verbruiken ; dat N.V. Levis bij hetzelfde contract en bijgaande verkoopsvoorwaarden werd verplicht de koopwaar zelf

te benutten, terwijl haar het recht tot overdracht van het contract of afstand van de koopwaar aan derden ontzegd werd ;

Overwegende dat bij de beoordeling van de verenigbaarheid van een exclusiviteitsovereenkomst met de gemeenschappelijke markt moet worden uitgegaan van het door het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen gehuldigde beginsel dat overeenkomsten waarbij een onderneming zich verbindt door een andere onderneming — met uitsluiting van alle andere — waren te doen leveren, niet reeds uit dien hoofde onverenigbaar zijn met de gemeenschappelijke markt, zoals bepaald in artikel 85 § 1 van het verdrag (zie arrest N.V. Brasserie de Haecht, t./H. Wilkin-Janssen van 12 december 1937, zaak nr. 23-67, Jurisprudentie Hof van Justitie, Deel XIII, 5, 1967, blz. 524) ;

Dat de onverenigbaarheid van dergelijke overeenkomsten met de gemeenschappelijke markt nochtans kan bestaan wanneer zij «... op zichzelf dan wel te zamen met andere overeenkomsten beschouwd, in samenhang met de economische en juridische omstandigheden waarin zij zijn aangegaan en gezien het geheel harer objectieve bestanddelen — feitelijk of rechtens — de handel tussen de Lid-Staten nadelig kunnen beïnvloeden en ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging wordt verhinderd, beperkt of vervalst » (zelfde arrest blz. 524-525).

Overwegende dat, aldus het Hof van Justitie, « in verband hiermede het feit, dat meer dergelijke overeenkomsten werden gesloten in aanmerking mag worden genomen, voor zoveel zulke overeenkomsten te zamen tot beperking van de vrije handel kunnen leiden » (zelfde arrest, *ibid.*, blz. 523) ;

Overwegende dat zulks naar de stelling van N.V. Levis hier het geval zou zijn ; dat zij beweert doch niet bewijst dat eiseres in hoger beroep, L'Oxydrique Internationale 20 % van de Belgische stikstofmarkt bevoorraadt ; dat laatstgenoemde dit betwist ; dat niettemin, blijkens haar brief van 13 januari 1959, haar ganse regelmatige cliënteel hetzelfde type van contract onderschreven had ;

Overwegende dat N.V. Levis anderzijds vooropstelt dat het contract bij ontstentenis van tijdige en regelmatige aanmelding aan de E.E.G.-Commissie geen kracht van uitwerking heeft ;

Wat de ter zake verrichte aanmelding betreft :

Overwegende dat het probleem van de verenigbaarheid van het contract van exclusieve bevoorrading met de voorschriften van het communautaire marktbeleid moet worden beschouwd in het licht van het volledige mechanisme van artikel 85 E.E.G. verdrag ; dat dit mechanisme wordt gekenmerkt door de vaststelling van een verbodsbepaling (§ 1) en van het daaraan verbonden rechtsgevolg (§ 2 : nietigheid van het contract dat tegen § 1 indruist), onder voorbehoud van de bevoegdheid om ontheffing van dit verbod te verlenen (§ 3) (arrest Portelange van 9 juli 1969, zaak 10/69, Jurisprudentie Hof van Justitie 1969-4, Deel XV, blz. 309 e.v.) ;

Overwegende dat het oordeel over de vatbaarheid van een contract voor deze in artikel 85 § 3 bedoelde ontheffing aan de E.E.G. Commissie is voorbehouden, zulks na regelmatige aanmelding van het bewuste contract aan diezelfde Commissie, overeenkomstig artikel 4 van de verordening nr. 17/62 ; dat de rechtspraak van het Hof van Justitie ten deze in die zin is gevestigd « dat de in artikel 85 § 1 bedoelde overeenkomsten wanneer zij overeenkomstig verordening nr. 17 zijn aangemeld, haar volle werking behouden zolang de Commissie niet krachtens artikel 85 § 3 en de bepalingen van voornoemde verordening heeft beschikt » (zelfde arrest Portelange, Jurisprudentie Hof van Justitie, blz. 317-318) ;

Overwegende dat blijkens de voorgebrachte bescheiden

en briefwisseling, de aanmelding van kwestieus contract van 2 januari 1959 *regelmatig en tijdig is geschied*, dit is op 31 januari 1963, en geboekt onder nr. IV A 15998, dat deze aanmelding *weliswaar aanvankelijk enkel* betrekking schijnt te hebben gehad op een verbod tot *uitvoer* van *producten geleverd in metalen flessen en van de gebruiksapparaten voor deze producten* (bericht van ontvangst E.E.G. Commissie van 16 mei 1963) ; dat *echter* de door Oxhydrique Internationale gebezigde *standaard-overeenkomsten, waarin de contractuele verbintenissen van haar medecontractanten-kopers worden vastgelegd, naderhand ter aanvulling van de aanmelding van 31 januari 1963 werden opgestuurd* (brief Oxhydrique Internationale aan E.E.G. Commissie van 27 november 1967) en dat de E.E.G. Commissie deze *handelwijze heeft goedgekeurd* ; dat zij de standaardovereenkomsten aan de oorspronkelijke notificatie nr. IV 15998 heeft *vastgehecht* (brief E.E.G. Commissie 13 december 1967) ; dat zij, *sinds de uitspraak van het bestreden vonnis*, uitdrukkelijk heeft verklaard dat desbetreffende aanmelding mag worden beschouwd als geldig ingediend, binnen de reglementaire termijn (brief E.E.G. Commissie 4 maart 1970) ;

Overwegende dat, in de onderstelling dat Oxhydrique Internationale de verplichting had het aangevochten contract van 2 januari 1959 aan te melden, dit contract derhalve moet worden geacht tijdig en regelmatig te zijn aangemeld ; dat het, in diezelfde onderstelling, volle uitwerking hebben moet, zolang de E.E.G. Commissie zich betreffende de gebeurlijke ontheffing van de verbodsbepaling van artikel 85 § 1 niet heeft uitgesproken ;

Wat de verplichting tot « aanmelding » betreft - verordening nr. 17/62 :

Overwegende echter dat Oxhydrique Internationale terecht laat gelden dat de door artikel 5 § 1 van verordening 17/62 opgelegde aanmelding in onderhavig geval *niet eens verplicht was*, aangenomen dat het hier gaat om een contract van het in artikel 4 § 2-1 bedoelde type tussen ondernemingen behorende tot eenzelfde Lid-Staat, contract waarvan de uitvoering niet medebrengt dat de betrokken goederen de nationale grenzen overschrijden en dat dus geen betrekking heeft op invoer of uitvoer onder Lid-Staten ;

Overwegende dat dergelijke contracten *blijkens de recente rechtspraak van het Hof van Justitie principeel van aanmelding zijn vrijgesteld* (arrest Bilger van 18 maart 1970, zaak 43/69, Jurisprudentie Hof van Justitie 1970-2, Deel XVI, blz. 136-138) ;

Overwegende *anderzijds* dat *overeenkomsten* van dit type die, zoals het hier besproken contract, dan toch qua standaardovereenkomst werden aangemeld, desniettemin moeten worden aangemerkt als akkoorden waaraan slechts twee ondernemingen deelnemen, dit is als overeenkomsten vallende onder de in artikelen 5 § 2 en 4 § 2 bedoelde categorie, die niet voor verplichte aanmelding vatbaar zijn, zelfs niet indien deze overeenkomsten deel uitmaken van een net van parallelle contracten (arrest Parfum-Rockas van 30 juni 1970, zaak 1/70, Jurisprudentie Hof van Justitie 1970-5, Deel XVI, blz. 515 e.v., meer bepaald, blz. 524-525-526) ;

Overwegende dat een van aanmelding *vrijgestelde* en *niet aangemelde* overeenkomst volledig *rechtsgevolg sorteert, zolang haar nietigheid niet is vastgesteld* (arrest Bilger, *ibidem*, blz. 139) ; dat *hetzelfde geldt voor de van aanmelding vrijgestelde overeenkomsten die desniettemin werden aangemeld* (zie arrest Portelange, Jurisprudentie Hof van Justitie 1969-4, Deel XV, blz. 317-318, waar geen onderscheid wordt gemaakt tussen de verplicht-aangemelde en de niet verplicht-aangemelde exclusiviteitsovereenkomsten) ;

Overwegende *derhalve* dat er *geen aanleiding* bestaat tot *schorsing van de zaak*; dat de E.E.G. Commissie ten deze enkel door een facultatieve aanmelding is gevat (artikel 5 § 2 in fine van verordening nr. 17/62); dat het risico voor nietigverklaring van het contract bij toepassing van artikel 85 § 1 en § 2 in de huidige situatie ondenkbaar is; dat de E.E.G. Commissie, aan dewelke het contract sinds ettelijke jaren is aangemeld, tot dusver geen reden heeft gevonden om zich tegen de uitvoering ervan te verzetten, ook niet na haar brief van 4 maart 1970, waarbij zij de regelmatigheid van de aanmelding in de loop van onderhavige procedure, heeft erkend;

Het Cassatiearrest van 8 juni 1967 :

Overwegende dat het Hof van Cassatie weliswaar bij arrest van 8 juni 1967 (Journal des Tribunaux 1967, 458) bij toepassing van artikel 177 E.E.G. verdrag, heeft beslist dat de broosheid van de rechtsgeldigheid der « aangemelde » overeenkomsten zich ertegen verzet dat de interne rechter partijen desnoods tot tenuitvoerlegging van dergelijke overeenkomsten zou dwingen; dat de Cassatierechter hierbij geen stelling heeft genomen ten aanzien van de overeenkomsten die, zoals het aangevochten contract, krachtens artikels 4 § 2 en 5 § 2 van E.E.G. verordening nr. 17/62 van aanmelding principieel werden vrijgesteld; dat de rechtspraak van het Hof van Cassatie derhalve ten deze niet in strijd kan zijn met de aangehaalde arresten van het Hof van Justitie van nog recentere datum, waarbij de draagwijdte van de door verordening nr. 17/62 gehuldigde vrijstelling werd gepreciseerd;

Overwegende dat het Hof van Justitie ten andere ook *ten aanzien van de aan verplichte aanmelding onderhevige overeenkomsten* (artikel 5 § 1 van verordening 17/62) *duidelijk stelling* heeft genomen *ten gunste van de onmiddellijke uitwerking van deze overeenkomsten*, met de *considerans*: « dat zo het feit dat deze (aangemelde) overeenkomsten volledige werking verkrijgen, gebeurlijk tot praktische bezwaren kan leiden, toch de moeilijkheden voortvloeiend uit het onzeker karakter van de bij de aangemelde overeenkomsten aangegane rechtsbetrekkingen nog veel ernstiger zouden zijn... » (arrest Portelange van 9 juli 1969, zaak 10/69, Jurisprudentie Hof van Justitie 1969-4, Deel XV, blz. 317-318);

Overwegende dat de *ationale rechtscolleges in deze aangelegenheid op de interpretatie van het communautaire recht door het Hof van Justitie zijn aangewezen*; dat dit Hof in hoogste instantie uitspraak doet over de *verdragsregelen en de ter uitvoering daarvan uitgevaardigde reglementering*; dat gelet op de *duidelijke stellingname van dit Hof op het besproken gebied, ter zake geen aanleiding bestaat tot inwilliging van het verzoek tot schorsing van de zaak*;

Overwegende dat *dienvolgens niet dienend ter zake is de opwerping als zou de — bij hypothese — voorlopige geldigheid van het contract de schorsing van de procedure vóór de Belgische rechtsmacht rechtvaardigen*, wegens de *onmogelijkheid voor deze rechtsmacht, bij gebreke aan adequate navorsingsmiddelen — waarover enkel de E.E.G. Commissie beschikt — om de onmiddellijke weerslag van de exclusieve bevoorradingsclausule op de vrije mededinging over de Euro-stikstofmarkt te beoordelen*;

Betreffende de eventuele toepassing van artikel 9 § 3 van verordening nr. 17/62 :

Overwegende dat, *gelet op wat voorafgaat, het middel ontleend aan artikel 9 § 3 van verordening nr. 17/62 evenmin pertinent door N.V. Levis wordt opgeworpen, meer bepaald betreffende*

a) de vraag betreffende de bevoegdheid van de interne rechtsmachten tot nietigverklaring van het aangevochten contract en

b) de vraag naar het ogenblik vanaf hetwelk deze rechtsmachten ten deze mogen optreden;

dat er geen reden is tot het stellen van een prejudiciële vraag uit dien hoofde aan het Hof van Justitie;

III. Wat de nietigheid betreft bij gebrek aan oorzaak :

Overwegende dat N.V. Levis ten onrechte op incidenteel beroep de hervorming van het bestreden vonnis benaastigt, in zover de eerste rechter de aan artikel 1131 Burgerlijk Wetboek ontleende exceptie van nietigheid bij gebrek aan oorzaak heeft afgewezen;

Dat zij niet betwist noch betwisten kon dat een *contract een oorzaak heeft zodra ieder mede-contractant een verbintenis heeft aangegaan, die de andere partij ertoe gebracht heeft het contract te sluiten, zonder dat daarbij volledige gelijkwaardigheid van prestatie is vereist*;

Dat zij dit principe ter zake *verkeerd* toepast, waar zij stelt dat aan de door Oxhydrique Internationale onderschreven verbintenis, krachtens welke Levis ertoe gebracht werd een exclusieve bevoorradingsplicht te aanvaarden, *geen tegenprestatie beantwoordt die als oorzaak van het contract van 2 januari 1959 zou kunnen gelden*;

Overwegende dat daarentegen uit de *bewoording* van het contract en de *bijhorende briefwisseling* blijkt dat Oxhydrique Internationale zich harerzijds ten aanzien van N.V. Levis *verbonden heeft tot :*

1. verkoop van alle stikstof welke deze firma op de Belgische markt zou aanwenden (artikel 1 contract);
2. uitvoering van de bestellingen bij prioriteit, ten overstaan van de cliënten die geen exclusieve bevoorradingsplicht hadden aanvaard (zie brief 13 januari 1959);
4. levering van stikstof met zuiverheidsgehalte van 99,9% (artikel 2 contract);
4. levering binnen de termijn van vier dagen (artikel 2 contract);
5. tegen mogelijke prijsvermindering bij aanbod tegen lagere prijs vanwege een ander Belgisch stikstofproducent (artikel 2 contract);

Overwegende aldus dat, gelet op de ter zake bestaande feitelijke gegevens, de verbintenis tot exclusieve bevoorrading welke N.V. Levis op 2 januari 1959 op zich nam, haar verantwoorde oorzaak vond in een aantal *tegenprestaties welke haar op dat ogenblik tot ondertekening van het contract hebben aangezet*; dat het contract bijgevolg bij zijn totstandkoming een oorzaak had in de door artikel 1131 Burgerlijk Wetboek bedoelde zin;

VI. Ten gronde :

Overwegende dat hoofdberoep en incidenteel beroep krachtens artikel 1068 het geschil zelf in zijn geheel ahangig hebben gemaakt voor het Hof van Beroep;

Overwegende dat Oxhydrique Internationale het bedrag van de door haar bij toepassing van artikel 4 van het contract gevorderde schadevergoeding in haar laatste conclusies voor de eerste rechter op 60.319 fr. had gebracht; dat zij dit bedrag thans op 55.656 fr. herleidt;

Overwegende dat N.V. Levis noch het feit van de nietnaleving van de door het contract opgelegde verplichting tot exclusieve bevoorrading, noch de toepasselijkheid ter zake van het in artikel 4 van het contract bedoelde strafbeding betwist, dat zij echter met Oxhydrique Internationale van mening verschilt nopens de contractuele looptijd, die voor de berekening van de schadevergoeding uit dien hoofde in aanmerking komt;

Dat zij het contract sinds 2 januari 1968 als vervallen beschouwt, ingevolge haar brief van 10 mei 1967, terwijl

Oxhydrique Internationale, met verwijzing naar het aange-tekend schrijven van N.V. Levis dato 16 januari 1968, be- toogt dat de looptijd van het contract pas einde 1968 ver- streken was ;

Overwegende dat luidens artikel 4 van het contract de schadevergoeding wegens overtreding van de exclusivi- teitsclausule verschuldigd is tot op het einde van de con- tractuële termijn ; dat het contract luidens zijn artikel 5 voor de duur van één jaar gesloten werd, mits stilzwijgen- de hernieuwing van jaar tot jaar behoudens opzeg door een der partijen bij aangetekend schrijven drie maanden vóór de contractuele vervaldag ;

Overwegende dat N.V. Levis ten onrechte haar brief van 1- mei 1967 inroept tot staving van haar thesis waarbij deze vervaldag op 2 januari 1968 zou dienen te worden vastgesteld ; dat deze brief noch naar vorm noch naar inhoud aan de door artikel 5 van het contract gestelde opzeggingsvoorwaarden beantwoordt ; dat Oxhydrique In- ternationale moet worden bijgetreden waar zij de aangete- kende brief van 16 januari 1968 als volwaardige opzegbrief naar de in artikel 5 bedoelde zin aanvaardt ; dat het con- tract dienvolgens moet worden geacht sinds einde 1968 te zijn verstreken ;

Overwegende dat het op deze basis berekende bedrag van 55.656 fr. verschuldigd is ;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935 ;

Ontvangt de beroepen ;

Verklaart het hoofdberoep gegrond, het incidenteel be- roep ongegrond ;

Doet het bestreden vonnis te niet, tenzij in zover de eerste rechter de vordering van de N.V. L'Oxhydrique In- ternationale ontvankelijk heeft verklaard ;

Opnieuw recht doende, en rechtsprekende over het ge- schil in zijn geheel ; verklaart deze vordering gegrond ;

Veroordeelt N.V. Levis tot betaling aan N.V. L'Oxhydrique Internationale van de som van vijftienduizend zeshon- derd zesenvijftig frank, verhoogd met de gerechtelijke intresten ;

Verwijst N.V. Levis in de kosten van beide aanleggen.

HOF VAN BEROEP GENT

2e Kamer. — 23 april 1971.

Voorzitter : M. Soenens.

Raadsheren : M.M. de Clercq en Desplenter.

Advocaten : Mrs. Dieryck en Van Loo.

Art. 1587 en 1622, 1° lid. Ger. Wetboek. — Uitvoerend be- slag op onroerend goed. — Toewijzing. — Op straffe van nietigheid binnen zes maanden na de beschikking be- doeld in art. 1580 Ger. Wetb.

Hoewel tijdens de voorbereidende werken gezegd werd dat de niet-naleving van de termijn van zes maanden voor de toewijzing (art. 1587 Ger. Wetb.) geen nietigheid van de rechtspleging zou medebrengen is de tekst van art. 1622, 1e lid Ger. Wetboek die voorschrijft dat de be- paling van art. 1587 Ger. Wetboek op straffe van niet- geheid geldt, zo duidelijk dat hij niet vatbaar is voor interpretatie.

Antwerpse Maatschappij van Deposito's en Hypotheken t./ Mr. Van Malleghem, curator van de failliet verklaarde kredietmaatschappij «Provinciaal Leen- en Kredietcentrum».

Gezien het bestreden bevelschrift dd. 22 juli 1970 van de beslagrechter in de rechtbank van eerste aanleg te Gent waarvan aan verzoeker geen kennis werd gegeven bij gerechtsbrief zoals in art. 1030 Ger. Wetboek bepaald ;

Gezien het verzoekschrift neergelegd ter Griffie van het Hof alhier op 1 september 1970 waarbij hoger beroep wordt ingesteld tegen het voormeld bevelschrift en het gerechts- deurwaarders-exploot dd. 2 september 1970 waarbij dit verzoekschrift betekend werd aan de beslagene partij en haar curator.

Aangezien het beroep regelmatig is naar de vorm en tijdig ingesteld werd ;

Overwegende dat dhr. Notaris F... bij beschikking dd. 15 december 1960, 30 januari 1970 en 11 februari 1970 aan- gesteld geweest was om binnen de door art. 1587 Ger. Wetboek voorziene termijn van zes maanden over te gaan tot de veiling en de verrichtingen van rangregeling van de hierna vermelde onroerende goederen ; dat appellant de beslagrechter verzocht deze notaris opnieuw te benoemen met dezelfde opdracht omdat hij binnen deze termijn tot de openbare verkoping niet had kunnen overgaan en een gedeelte van de procedure daardoor met nietigheid bedreigd was ; dat de beslagrechter in het bestreden bevel deze vraag afwees ;

Overwegende dat art. 1622, 1° lid Ger. Wetboek bepaalt : « De bepalingen van art. 1564, 1566, 1568, 1569, 1582, 1586, 1587 en 1591 gelden op straffe van nietigheid » ;

— dat in de eerste zin van art. 1587 Ger. Wetboek voor- geschreven wordt op welke wijze de toewijzing gedaan wordt ; dat de tweede zin luidt als volgt : « Zij geschiedt binnen de zes maanden na de beschikking bedoeld in ar- tikel 1580 » ;

Overwegende inderdaad, zoals de eerste rechter aan- haalt : 1° dat de tweede zin van art. 1587 Ger. Wetboek, op initiatief van de Commissie voor de Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, toegevoegd geweest is aan de oorspronkelijk ontworpen tekst van dit artikel (zie verslag Van Reepinghen, boek II blz. 360) ; 2° dat er aan de oorspronkelijke redactie van art. 1622 Ger. Wetboek niets gewijzigd werd en 3° dat er door de heer Hermans, verslaggever namens de Commissie voor de Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers aangaande de be- wuste toevoeging aan art. 1587 Ger. Wetboek (tweede zin) gezegd werd dat de niet naleving van de termijn van zes maanden voor de toewijzing geen nietigheid van de rechts- pleging zou medebrengen (verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door dhr. F. Hermans, Kamer, zitting 1 juni 1967 Doc. 59 blz. 217) ;

Overwegende echter dat de hoger aangehaalde tekst van art. 1622, 1° lid Ger. Wetboek zo duidelijk en precies is dat hij voor geen interpretatie vatbaar is ; dat art. 1622 - 1° lid Ger. Wetboek geen onderscheid maakt tussen de eerste en de tweede zin van art. 1587 Ger. Wetboek zodat uit zijn tekst noodzakelijk volgt dat al de bepalingen van art. 1587 Ger. Wetboek, zonder voorbehoud, op straffe van nietigheid gelden ;

Overwegende dat deze zeer duidelijke tekst van art. 1622, 1° lid Ger. Wetboek bindend is ; dat de rechter niet vermag de zin en de draagwijdte ervan te wijzigen onder voor- wensel dat de verklaringen gedaan door dhr. Hermans er niet mede overeenstemmen (verg. Cassatie 20-2-1951 Pas. 410, Cass. 21-4-1960 Pas. 967, P. de Harven, Réflexions sur la technique de l'interprétation judiciaire des lois in J.T. 1960 blz. 205) ;

Overwegende dat, gezien de op straffe van nietigheid geldende bepalingen van art. 1587 Ger. Wetboek, appellant terecht de aanstelling van notaris V... vraagt met de op- dracht hierna bepaald :

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op art. 24 der wet van 15 juni 1935 ;

Gehoord het advies van dhr. advocaat-generaal Stévigny ;

Ontvangt het hoger beroep ; doet het bestreden bevel te niet, Benoemt tot notaris Meester F. V. te Gent, die binnen de zes maanden vanaf heden zal overgaan tot de veiliging en de verrichtingen tot rangregeling van :

1° een handeseigendom met afhangen, gestaan en gelegen te Gent, Hyppolyte Lippensplein nr. 5, ten kadaster bekend sectie D. nr. 1576/D, groot vijf honderd vijf en dertig vierkante meter.

2° een huis met aanhorigheden staande en gelegen te

Gent, Belgradostraat nr. 1, ten kadaster bekend sectie D nummer 1581/A groot honderd en een vierkante meter ;

3° een woonhuis met afhangen staande en gelegen te Gent Belgradostraat nr. 3 ten kadaster bekend sectie D nr. 1582, groot honderd vierkante meters ;

4° een handelshuis met grond en verdere afhankelijkheden, zijnde de herberg genaamd « Les Orchidées » staande en gelegen te Gent, Belgradostraat nr. 9, ten kadaster bekend sectie D. nr. 1586, groot honderd zeventien vierkante meter ;

Zegt voor recht dat de kosten zullen worden begrepen in deze van de verkoop ;

EUROPEES RECHT

Algemene Vergadering van het Nationaal Verbond van de Magistraten van eerste aanleg te Antwerpen, op 23 en 24 oktober 1971.

Op zaterdag 23 en zondag 24 oktober heeft er te Antwerpen een belangrijke vergadering plaats gehad ingericht door het Nationaal Verbond van de Magistraten van Eerste Aanleg.

Het thema van de verschillende spreekbeurten die gedurende deze twee dagen gehouden werden was gewijd aan de toestand van de rechterlijke macht in enkele Europese landen, namelijk Nederland, Frankrijk en Italië.

De zaterdagmiddag had, na een huishoudelijke vergadering van de leden, de plechtige openingszitting plaats in het Assisenhof van het Gerechtsgebouw te Antwerpen. Deze zitting, die voorgezeten werd door de Heer Rechter J. Guffens, voorzitter van het Nationaal Verbond der Magistraten. Deze zitting werd bijgewoond door talrijke hoogwaardigheidsbekleders, waartussen de Gouverneur der Provincie Mr. Kinsbergen, de burgemeester der stad Antwerpen Mr. Craeybeckx, de vertegenwoordiger van de heer Minister van Justitie en verder talrijke hoge magistraten van zetel en parket.

Na de inleidende rede van de Voorzitter werd een spreekbeurt gehouden door Mevr. Linda Moreau-Sevens, Substituut-Procureur des Konings te Antwerpen, over « de Rechterlijke Macht en de vereniging van Magistraten in Italië ».

Het was een voortreffelijke uiteenzetting op uitstekende wijze voorgedragen, waarin aan de toehoorders een hele reeks interessante mededelingen gedaan werden betreffende de toestand van de magistratuur in de Italiaanse Republiek.

Wij zijn zo gelukkig te kunnen aankondigen dat deze belangrijke rede in één der eerstkomende nummers van het Rechtskundig Weekblad zal verschijnen.

Na deze zeer geslaagde zitting werd er door het bestuur van het Nationaal Verbond der Magistraten een receptie aangeboden in het Rubenshuis, die op de meest gezellige wijze verliep.

's Anderendaags had een vergadering plaats op het Stadhuis te Antwerpen waar het woord werd gevoerd door de Heer Van Empel, Voorzitter van de Arrondissementsrechtbank te Middelburg en Voorzitter van de « Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak », en door de heer T. W. Attema, rechter in de Rechtbank te Middelburg die een uiteenzetting hield over de toestand van de magistratuur in Nederland, terwijl de heren L. Joinet, Substitut à la Chancellerie en Voorzitter van het « Syndicat de la Magistrature » alsmede de heer D. Charvet, Onderzoek-rechter te Rijsel aan de toehoorders toelichtingen verstrekten betreffende de toestand van de Magistratuur in

Frankrijk, waar zich een kenmerkende malaise doet gevoelen.

Ook deze verschillende spreekbeurten zullen in een der eerstkomende nummers van het Rechtskundig Weekblad verschijnen en onze lezers zullen er zeer belangrijke wetenswaardigheden in vinden.

Na de voordrachten werd de vereniging ontvangen door het Gemeentebestuur in de Leyszaal van het Stadhuis. De heer burgemeester Craeybeckx sprak er hartelijke woorden van waardering voor de magistratuur, waarop de heer Voorzitter Guffens op passende wijze antwoordde.

Een uiterst gezellig banket besloot deze belangrijke vergadering.

Ten einde de inrichting en doelstellingen van de Unie der Magistraten van Eerste Aanleg te doen kennen delen wij hieronder de tekst mede van de rede die op de openingszitting werd uitgesproken door de Heer J. Guffens, Voorzitter van het Verbond.

* * *

Het thema van de spreekbeurten luidt : « De rechterlijke macht en de verenigingen van magistraten in Nederland, in Frankrijk en in Italië ».

Waarom een vereniging van magistraten en waarom dit thema ?

Onze vereniging werd amper twee jaar geleden gesticht. Zij wendt zich tot al de magistraten van de rechtbanken en parketten van eerste aanleg, van de arbeidsrechtsmachten, van de rechtbanken van koophandel en van de kriegs-auditoraten, namelijk tot al de beroepsmagistraten, die zetelen in de eerste graad van de rechtspleging.

Het doel is drievoedig :

- 1° streven naar een betere rechtsbedeling
- 2° bevorderen van de solidariteit onder de magistraten
- 3° de morele- en beroepsbelangen van de magistraten beschermen in het raam van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht.

Ons uiteindelijk opzet bestaat erin al de magistraten van het Rijk te verenigen in éénzelfde verbond, waarin hoven, rechtbanken en parketten op representatieve en democratische wijze vertegenwoordigd zijn.

Onze grondwet huldigt het begrip van de scheiding en van de onafhankelijkheid der machten. De ontwikkeling en de groei van onze maatschappij, het gezag van de politieke partijen en van de vakbonden en het ontstaan van druk-

kingsgroepen hebben aan de traditionele verhoudingen tussen de machten mettertijd een andere belichting gegeven.

Om in de huidige samenleving enig verhoor te krijgen moeten de magistraten hun krachten bundelen in een vereniging, die de spreekbuis moet worden van de ganse rechterlijke macht.

Natuurlijk bestaan er in ons land vakbonden van de openbare diensten. Maar kunnen de leden van de rechterlijke macht met de ambtenaren van de uitvoerende macht vergeleken of gelijkgeschakeld worden, zonder dat de onafhankelijkheid van de magistratuur in het gedrag zou komen?

De vraag werd gedeeltelijk beantwoord door de Heer A. Vranckx, Minister van Justitie, tijdens de interpellatie op 26 november 1970 door Kamerlid Brouhon. De Minister herinnerde aan de door de grondwet gewaarborgde vrijheid van vereniging en van meningsuiting. Er kan dus geen bezwaar bestaan tegen de aansluiting van een magistraat bij een vakbond.

Nochtans moeten wij aanstippen dat de doelstellingen van de verenigingen van magistraten verder reiken dan hetgeen de vakbonden doorgaans nastreven, namelijk betere wedden, pensioenen, vergoedingen of arbeidsvoorwaarden.

De verenigingen van magistraten beogen, mijns inziens, in allereerste plaats, de leden van de rechterlijke macht naar buiten te vertegenwoordigen en er voor te zorgen dat de onafhankelijkheid van deze macht niet wordt aangetast. Deze onafhankelijkheid dringt zich uitsluitend op in het belang van de rechtzoekenden en rechtsonderhorigen en geenszins in het voordeel van de magistraat als individu.

Vanzelfsprekend wordt deze onafhankelijkheid in de hand gewerkt door behoorlijke bezoldigingen, maar eveneens door het scheppen van voldoende middelen om de taak van de rechterlijke macht op degelijke en vlotte wijze te verzekeren, zoals met nadruk en plechtig beklemtoond door dhr. A. Van Acker, Voorzitter van de Kamer van Volksvertegenwoordigers in zijn redevoering bij de openingszitting van de kamer op 14 oktober 1969 — (Parlementaire Handelingen 1969 — 1970 blz. 7).

Te lang hebben de magistraten zich, zij het dan op grond van de meest eerbiedwaardige principes, in een ivoren toren laten opsluiten. De moderne mens begrijpt die houding niet meer. In die richting verder gaan zou dan ook de magistratuur noodlottig worden.

Daarom staat onze vereniging volledig achter de pogingen om het overleg met de andere machten te bevorderen.

Zo komt het wenselijk voor dat er een Commissie zou worden opgericht, waarin afgevaardigden van de drie grondwettelijke machten zouden vertegenwoordigd zijn om van gedachte te wisselen over de vraagstukken van gemeenschappelijk belang.

Een dergelijke Commissie bestaat in Italië, namelijk de Consiglio Superiore della Magistratura. Door de contacten in deze Commissie worden vele misverstanden uit de weg geruimd en bepaalde botsingen vermeden.

Benevens dit overleg vragen wij ook inspraak. Het lijkt ons redelijk dat de magistraten voortaan zouden geraadpleegd worden over de problemen in verband met de rechtspleging en over hun beroep, hun toekomst en loopbaan.

Indien wij zo hoog mikken, dan is het omdat wij ten volle bewust zijn van het feit dat de uitoefening van de rechterlijke macht verreikende gevolgen kan hebben voor de vrijheid, de eerbaarheid, het patrimonium en de familie van de rechtzoekenden. Wij weten dat een zware sociale taak op ons rust en dat de magistratuur in de huidige samenleving haar bestaan als onafhankelijke macht slechts zal weten te rechtvaardigen en te handhaven, in zoverre zij aan de gemeenschap de diensten bewijst, die van haar

verwacht worden in een geest van humanisme en sociale rechtvaardigheid.

Om deze redenen zijn wij natuurlijk ook begaan met de vorming en de rekrutering van de magistraten.

Volgens artikels 99 en 101 van de grondwet kiest de Koning de rechters en de officieren van het openbaar ministerie. Dit belet niet dat de wetgever nieuwe criteria zou kunnen uitvaardigen aan dewelke de kandidaat-magistraten zouden dienen te voldoen. — (Zie in dit opzicht de openingsrede van dhr. J. Mattijs, Procureur Generaal bij het Hof van Beroep te Gent, uitgesproken op 1 september 1970 — R.W. dd. 20 en 27-9-1970).

* * *

Wij menen dat al de hierboven aangehaalde vraagstukken in ons land thans reeds gesteld zijn en dat een oplossing zich vroeg of laat opdringt. Nochtans werden deze problemen nog niet grondig bestudeerd en is de oplossing ervan dan ook nog onzeker. Daarom hebben wij aan onze buitenlandse collega's gevraagd welke oplossingen zij gevonden hebben of voorstaan.

In Nederland genieten de meest traditionele opvattingen nog steeds de voorkeur.

In Frankrijk werden deze problemen 25 jaar geleden aangepakt door de « Union Fédérale des Magistrats », en, sedert 1968, door het « Syndicat de la Magistrature », en, een zekere zin hebben de Franse magistraten toestanden meegemaakt die wij nog moeten beleven.

Over deze toestanden in Frankrijk en in Nederland zal morgen, in het Stadhuis te Antwerpen, door onze buitenlandse gasten gehandeld worden.

Vandaag zullen we de problemen in Italië bestuderen.

Wij hebben geen college uit Italië laten komen omdat wij te Antwerpen konden beroep doen op Mevrouw Linda Moreau-Sevens, sstituut procureur des Konings te Antwerpen, die zeer vertrouwd is met de toestanden in Italiaanse magistratuur. Zij was onder meer te gast in september 1970 op de internationale cursus voor magistraten « Luigi Severini », ingericht door de Internationale Unie van Magistraten te Perugia en werd vandaar uit uitgenodigd op het 13e Congres van de Associazione Magistrati Italiani te Trieste. Mevrouw Sevens is tevens lid van het Uitvoerend Bureau van de Belgische afdeling van de Internationale Unie van Magistraten.

Ik verleen haar graag het woord.

MEDEDELINGEN

Interuniversitair Centrum voor rechtsvergelijking.

De heer P.H. Teitgen, Professor aan de « Université de Paris I (Panthéon-Sorbonne) » en Directeur van het « Centre Universitaire d'Etudes des communautés européennes », zal een voordracht houden met als onderwerp: « Tentatives, objectifs et perspectives de l'union politique de la communauté européenne », op vrijdag 5 november 1971 te 18 uur in de Universitaire Stichting, Egmontstraat 11 te Brussel.

Deze voordracht zal worden voorafgegaan door een hulde aan de nagedachtenis van Professor Jean Dabin, gewezen Voorzitter van het Centrum.

Reservatie gewenst (tel. 02/12.05.54).

BALIELEVEN

Het nieuw bestuur van de Conferentie der Jonge balie van Dendermonde, werd als volgt samengesteld:

De Voorzitter: Mr. G. Van Hulse, Baron D'Hanisstraat 10

St. Niklaas. De Ondervoorzitter : Mr. W. Ruyssinck, Kasteeldreef 99 Lede. De Secretaris : Mr. H. Heyvaert, Kon. Astridlaan 23 Dendermonde. De Penningmeester : Mr. M. Verkest, Kon. Astridlaan, 47 St. Niklaas. Leden : Mr. R. Guns, Dirk Martensstraat 22 Aalst. Mr. R. M. Mertens, Kerkstraat 10 Dendermonde. Mr. G. Van Waesberghe, Kon. Astridlaan 82 St. Niklaas. Mr. R. Gabriëls, Rosselstraat 12b Lede.

De Plechtige Openingsvergadering zal plaats hebben op vrijdag 17 december 1971, te 15 h. 30.

TIJDSCHRIFTEN

Nederlands Juristenblad, jaargang 1971 - nr. 36.

Prof. mr. J. M. van Bemmelen, Stijging van de criminaliteit. — Mr. P. Abas, Enige verbintenisrechtelijke aspecten van het voetballerscontract. — Mr. J. J. H. van der Brug, In Memoriam mr. L. J. de Haan. — Jeugdbeschermingsrecht (rapport Commissie-Wiarda). — Mr. S. Boas, Een onzorgvuldig geredigeerde beschikking. — Mr. J. L. M. Elders, De logica van het juridisch systeem. — Mr. J. Th., Degenkamp en mr. H. M. Heijnen, Naschrift bij « De logica van het juridisch systeem ». — Mr. R. F. M. van der Weerd, Vereniging voor Gezondheidsrecht. — Mr. Leontine A. van Heynst, The minds of men... the defense of peace.

Nr. 37.

Prof. mr. A. J. M. Kunst, Rechtshogeschool van de Nederlandse Antillen. — Mr. W. Alexander, Het E.E.G.-verdrag en het industriële eigendomsrecht der Lid-Staten. — Mr. H. G. Lyklema, E.E.G.-Verdrag en intellectuele eigendom. — Mr. J. M. Kan, Snelheid en rechtszekerheid bij bestemmingsplan. — Mr. H. Drion, Een onduidelijk manifest. — Mr. M. B. van Meerten, Antennes en auteursrecht. — Mr. J. Soetenhorst - de Savornin Lohman, De Nederlandse wetgeving en het geval « Stella Maris ». — De functionele rechtsleer (mededeling van de redactie).

Weekb'ad voor privaatrecht, notaris-ambt en registratie, jaargang 1971 - nr. 5145.

Prof. mr. E. A. A. Luijten en mr. D. P. A. Nakken, Het Kadaster, de façade onzer grondboekhouding (I). — Mr. E. C. Henriquez, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak : Internationaal Privaatrecht (vennootschapsrecht). — Tijdschriften. — Rechtsvragenrubriek. — Berichten en mededelingen.

Bestuurswetenschappen, jaargang 1971 - nr. 5.

Mr. D.W.P. Ruiter, Rechtmatige overheidsdaad : schade en vergoeding ; leerstuk of vlag die een lading dekt ? — Mr. W. Konijnenbelt, De égalité devant les charges publiques in het Franse administratieve recht. — Buitenlandse kroniek. — Boekbespreking. — Mededelingen : Congres Bestuurskunde.

Tijdschrift voor Europees en Economisch recht, jaargang 1971 - nr. 9.

Berichten van de redactie. — Prof. Mr. W. L. Snijders, Kartelrecht in Nederland. — Mr. R. R. van den Berge, 1. De juridische situatie en energiebeleid in Nederland - 2. Enige EEG-aspecten van de juridische situatie op energiegebied in Nederland. — Kroniek van Rechtsleer en Rechtspraak betreffende het Belgisch economisch recht.

Journal des Tribunaux, jaargang 1971 - nr. 4756.

Paul Mahaux, La chose jugée et le Code judiciaire. — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

Revue de Droit pénal et de Criminologie, jaargang 1971 - nr. 1.

J.Y. Dautricourt, Le traitement probatoire. — Hugh Klare,

Qu'advient-il de la probation ? — Les modifications du régime de probation et d'assistance postpénitentiaire en Angleterre et au Pays de Galles. — Sh. Dando, La « surveillance protectrice » au Japon. — Informations. — Chronique. — Bibliographie. — Revues. — Jurisprudence. — Tables de matières 1970-1971 par Georges Kellens.

Revue générale des Assurances et des Responsabilités, jaargang 1971 - nr. 8.

Faute. — Voirie. — Régl. gén. — Ayants droits. — Lésion physique. — Résiliation. — Personnes. — Responsabilités. — Prescription. — Causalité.

Recueil général de l'Enregistrement et du Notariat, jaargang 1971 - nr. 21508 à 21520.

A. Mayeur, Donations et testaments (fin). — Testament - Interdétention - Condition illicite. — Donation. — Testament - Exécuteur testamentaire - Legs. — Succession (Droits de). — Impôts sur revenus. — Concordat judiciaire. — Greffe (Droits de). — La réduction des actes notariés, P. Watelet. — A. Pauwels, Handelshuur. — A. Grégoire, Ouverture des successions. — Partages et licitations. — Saisies et distributions.

Répertoire fiscal, jaargang 1971 - nr. 4-5-6.

Pierre Simille, La perception de ressources propres par les Communautés Européennes (Congres de l'International Fiscal Association). — Législation. — Jurisprudence. — Documentation étrangère et internationale.

Cahiers du Droit européen, jaargang 1971 - nr. 4.

G. Olmi, Les ressources propres aux Communautés Européennes. — L. Plouvier, Le recours en révision devant la Cour de Justice des Communautés Européennes. — Jurisprudence. — Chronique législative. — Bibliographie. —

Recueil Dalloz Sirey, jaargang 1971 - nr. 34.

Christian Lavabre, La pollution des eaux. Problèmes des « aides et redevances » de pollution. — Jurisprudence. — Sommaires de jurisprudence. — Commentaire législatif. — Législation.

nr. 35.

René Savatier, La vente de services. — Jurisprudence. — Sommaires de jurisprudence. — Législation.

La Revue Administrative, (Paris), jaargang 1971 - nr. 142.

Une « nouvelle société européenne » ? — J.L. Bonnefoy, Plaidoyer pour l'Administration consultative (I). — X., Lettres à un ami anglais. — III. - Sur le malaise administratif. — J.Y. Vincent, L'erreur manifeste d'appréciation. — Jurisprudence administrative. — G. Braibant, Développement du contrôle exercé par le Conseil d'Etat sur les expropriations. — M. Becet, Répertoire analytique. — J.F. Fabre, Jurisprudence financière : Le rapport 1971 de la Cour des Comptes. — Tribune libre. — La vie administrative. — Organisation, méthodes, techniques. — Chroniques. — Bibliographie et Discographie.

Der Staat, jaargang 1971 - nr. 3.

Christoph Böckenförde, Institutionelle Probleme von Aufgaben und Finanzplanung am Beispiel der USA. — Edzard Schmidt-Jortzig, Der verfassungsrechtliche Gehalt des Warschauer Vertrages vom 7.12.1970 und seine Völkerrechtlichen Bezüge. — Ulrich Eisenhardt, Die Garantie der Pressefreiheit in der Bundesakte von 1815. — Klaus Hornung, Protestbewegung und Hochschulreform. — Werner Frotzcher, Die ersten Auseinandersetzungen um die richterliche Normenkontrolle in Deutschland. — Buchbesprechungen.